Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... гарана | № 280 (17403) | 1986 оной декабриин 4, четверг | Сэн 3 мүн.

РСФСР-эй ХУУЛИНУУДАЙ СУГЛУУЛБАРИ ХЭБЛЭГДЭНЭ

РСФСР-эй Хуулинуудай суглуулбарие хэблэлдэ бэлдэхэ хүдэлмэри түгэсхэгдэнхэй. Энэ хүдэлмэрие дүүргэһэн тухай, зохёон хараалжа, суглуулбарида оруулагдаха зэргэтэй хуулинуудые бэелүүлгын ябаса тухай хөөрэлдөөн Россин Федерациин Верховно Соведэй хуули һанамжалан дурадхадаг комиссиин декабриин 1-нэй заседани дээрэ болоһон байна.

Гүрэнэй, ажахын болон социально-соёлой байгуулалтын асуудалнуудые гуримшуулгые саашадань һайжаруулгада шэглүүлэгдэһэн республиканска хуулиие хүгжөөхэ ба нарижуулха талаар горитой ехэ хүдэлмэри хэгдээ гээд тэмдэглэгдэһэн байна.

РСФСР-эй хуулинуудай суглуулбариин хоёр боти мүнөө үедэ баралгдан гаранхай, бэшэ хоёрынь мүнөө жэлдэ, 1987 ондо хэблэгдэхэ юм.

РСФСР-эй хуулинуудай суглуулбариин бии болоходо, социалис общественэй хуулиин үндэһэ һуури бэхижэхэ, хуули бүри тогтууритай болохо юм.

(ТАСС).

РСФСР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси

РСФСР: ХУРДАДХАЛГЫН, ШЭНЭДХЭН ХУБИЛГАЛГЫН ХАРАА ЗАМААР

Верховно Сове- сессиин де- үглөөнэй засе- . РСФСР-эй болон социаль- 1987 оной гү- лай, республи- ска болон со- тын 1986 оной хэр дүүргэг- тухай элидхэл истрнүүдэй Со- лын орлогшо, анай түрүүлэг- И. Масленни- хоёрдохи тү- лэй түгэсхэхэеэ жэл болбол далай бүхы та- шэнэдхэн ху- а шата боло- лээ. Үнгэрһэн номикодо, соци- ала асуудал- дэ үндэһэн болоһон бай- кономическа бо- хүгжэлтын 1987 түсэбые бата- Верховно Со- ым экономиче- аг үрэтэй эр- й үүргые дээ- лагдаһан ам- адхан, саашаа- э шэглүүлэгдэ- ые тодорхойл-

түби дэлхэйн з амгалан тай- арга боломжо й гадаадын по- з шугамай гол оной урда бай- энжэтэй зорил- эбэри нягтаар ьжавигтахи со- үүдэлга дээрэ ной найруулһан дайнай болон байдалай асуу- дхэхэ талаар хоорондын эрилсаа хөл- эдэ шэглүү- ахан албанай шолгонь бүхы дээрэ уласхоо- й байдал бэхи- э зэбсэг хэрэг- элгэгүй сүлөөтэ дые/ манай оро- байһые шэнээр

XVII съездын, эй июниин (1986 шиидхэбэри- үүлагдан, арбан бэ табан жэлэй даабаринуудай РСФСР-эй Эконо- социальна хүг- оной түсэб зо- даа гээд элид- бэ. һунгагша- удта үгэһэн за- й проектдэ ха-

эрациин гүрэнэй жэлдэ ямараар айһан тухай үгэ нь хэлэбэ. Гэб- жал, эрхилэн хү- шэнэлэн хубил- эрхилэлгын дые нарижуулга нгүүдые үгэ- эд тэрэ хэ- шухала дүн- ын эршэ нёдон- жэзе ба жэлэй ринуудые үлүүл- а доход 4 про- Ажалай бүтээ- энэй эсэстэ энэ дэха.

продукци ар арбан нэгэн процент дүүр- жэлэйхитэй ооһото ургамал- , овощ ехээр эз ехээр худал- элэн мал, шу- , ноохо худал-

рограмма удаа үүлэгдэнэ, хүн олзо оршо ур- хэрэглэмжын эд рилгэ, түлбэри- н хэмжээн ехэ сэбтэ табан жэ- жэлдэ 6 мил- н гэр байрынгаа һайжаруулха. амэй һургуули- улида ороодүй зургаанудай, , поликлини- ига бүри түргэ- дадаг болоо. на зарим мини- болон албан зур- ономито респуб- Министрнүүдэй Со- й депутадуудай үйсэдкомууд бии үүдээ хүсэдөөр нэгүй. Эрдэм- жэлтые хурдад- укциин шанарые , хэлсээтэ жу- а мүнөө дээрээ ээгдээгүй. Эко- ходын нөөсэнүү- гол арга- хубилалгын арга боломжонууд удаанаар бэелүүлэгдэнэ.

Байгша оной түсэбтэ даабаринуудай дүүргэлтые хараад байхадаа, бии байгаа дутуу дунданууд болон алдуу эндүүнүүдые усадхаха, арадай ажахын һалбаринуудые ба үйлэдбэриин бэшэ һалбаринуудые үбэлэй эрхэ байдалда хүдэлхөөр бэлэдхэл түгэсхэхэ талаар ашаг үрэтэй хэмжээнүүдые хойшолуулангүй абахыень РСФСР-эй Министерствэнүүд болон албан зургаануудые, автономито республиканудай Министрнүүдэй Соведүүдые, крайисполкомуудые, облисполкомуудые, Московско болон Ленинградска гүйсэдкомуудые РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет уялгалһан байна.

Удаань Россин Федерациин социально-экономическа хүгжэлтын 1987 оной гол зорилгонууд, эршэ дэлисэ тухай РСФСР-эй Госпланай түрүүлэгшэ тодорхойгоор тогтобо.

Республикын бүхы промышленность, агропромышленна комплекс, транспорт, хэлхээ холбоон, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын эмхи зургаанууд ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда январиин нэгэнһээ хүдэлдэг болохо, гээд элидхэлшэ онсолон тэмдэглэбэ. Барилгада ба худалдаа наймаанда ажахы эрхилэлгын онол арганууд үндэһөөрөө шэнэдхэн хубилгагдажа захалха. Предприятинууд болон нэгэдэлнүүд ажахын гүйсэд тоосоондо оруулагдаха, гаргашаяа харюулха ба өөһэдынгөө мүнгөөр өөһэдыгөө хангаха гурим нэбтэрүүлэгдэхэ.

Хүтэлбэриин экономическа онол арганууддта оролгодо, түсэблэлгэдэ «дүнгүүдэй» болон «гаргашын» хэмдэсые дабалгада туһа нэмэри болохо хэмжээнүүд түсэб соо хараалагдаа.

Национальна доходой болон промышленна үйлэдбэриин хэмжээн мүнөө жэлэйхиһээ 4,3 процентээр ехэ болохо. Ашаг үрэтэй эрхэ нүхэсэлнүүдые гол түлэб нэбтэрүүлһэнэй ашаар хараалагдаһан хурдадхалга туйлагдаха. Материальна үйлэдбэриин һалбаринуудта хүдэлдэг хүнүүдэй тоое олошоруулангүй, ажалай бүтээсые дээшэлүүлжэ, национальна доходой бүхы ургалтые туйлаха гээд түсэблэгдэнэ.

Түсэб соо нөөсэнүүдые бодомжотойгоор хэрэглэлгэдэ продукциин шанарые һайжаруулгада ехэ анхарал хандуулагдана. 1987 ондо эрхим шанартай зүйлнүүдэй удельнэ шэгнүүрые 1,3 дахин шахуу ехэ болгохо гэжэ хараалагдана. Үйлэдбэриин техническэ хэмжээе дээшэлүүлжэ, продукциин шанарые һайжаруулһанай эсэстэ нэгэ миллиардһаа дээшэ түхэригэй экономическа ашаг үрэ туйлагдаха ёһотой.

Арадай ажахын шухалын шухала комплекснуудые хүгжөөхэ тухай хэлэхэдээ, индустриальна баазые, шанарай талаар ондоо болголго экономикые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ үндэһэ һуури болоно гээд элидхэлшэ онсолон тэмдэглэбэ. Тиихэдэ машина бүтээлгэ шиидхэхы үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Машина бүтээлгын болон металл болбосоруулгын продукциин юрэнхы хэмжээе 7,8 процентээр дээшэлүүлхэ гээд түсэблэгдэбэ. Эрдэм-техникын дэбжэлтые тодорхойлдог һалбаринууд — прибор ба станок бүтээлгэ булюу түргэнөөр хүгжөөгдэхэ. Жэшээлбэл, приборнууд болон автомат хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилгэ 10 гаран процент дээшэлхэ.

Экономикын хэмжээе үргэдхэхын тула түлишын-элшэ хүсэнэй комплексын һалбаринуудые ашаг үрэтэйгөөр хүгжөөхэ, тэрэнэй байгууламжые һайжаруулха хэрэгтэй. РСФСР-эй газар дайда дээрэ электрычэ элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ 3,2 процент ехэ болгогдожо, нэгэ триллионһоо дээшэ киловатт-час болохо. Элшэ хүсэнэй шэнэ предприятинууд ашаглалгада оруулагдахаар хараалагдана.

Газай конденсадтай нефть олзоборилго 560 миллионһоо дээшэ тонно хэмжээтэйгээр түсэблэгдэнэ. Урдынхидал мэтэ, газай промышленность хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэхэ. 1987 ондо 535 миллиард кубометр газ олзоборилогдохоор хараалагдана. Энэнь 1986 оной-хитой сасуулхада, 8,3 процентээр ехэ болоно.

Промышленностиин бусадшье һалбаринууд шэнэ шатада гаргагдаха. Металлопродукциин шанар һайжарха, ехээр үйлэдбэрилэгдэхэ, химическэ утаһа болон ниидхэ, синтетическэ каучук үйлэдбэрилгэ нилээд нэмээтдэхэ, модоной орондо хэрэглэгдэдэг ашаг үрэ ехэтэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ булюу түргэнөөр хүгжөөгдэхөөр хараалагдана.

Агропромышленна комплекс баһал эршэмтэй түргэнөөр хүгжөөгдэхэ. Түсэблэлгые болон ажахы эрхилэлгын онол аргануудые шэнэлэн хубилгаха, газар, техникэ, ажалай болон материальна нөөсэнүүдые бодомжотойгоор хэрэглэжэ, һомологдодог мүнгэ зөөриин ашаг үрые ехэ болгожо, хүдөө ажахын үйлэдбэриин ба промышленностиин болбосоруулгын һалбаринуудай ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар шухала хэмжээнүүд 1987 оной түсэбэй проект соо тодорхойлогдонхой.

Хараалагдаһан программын бэелүүлэгдэхэдэ, хүдөө ажахын продукциин ниитэ хэмжээн, 1985 онойхитой сасуулхада, 8,2 процент, ажалай бүтээсэ 10,8 процент нэмээгдэхэ. Мүнөө жэлэй түсэбөөр хараалагдаһанһаа 6 процентээр ехэ, агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ, тэрэ тоодо үйлэдбэриин бэшэ барилгада 1,2 дахин ехэ капитальна һомололго хэгдэхэ.

Транспортын элдэб түхэлнүүдые хүгжөөхэ, пассажирнуудые хангалга һайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхөөр хараалагдана. 11 мянган километр шахуу автомобильна харгы, мүн тэды тухай ажахынууд доторой харгы баригдахаар түсэблэгдэнэ.

Саашань үгэ хэлэгшэ капитальна барилгые үндэһөөрнь шэнэдхэн хубилгалгын асуудалнууд дээрэ тогтоһон байна. Капитальна һомололгонуудай ашаг үрые дээшэлүүлхэ, тэдэниие арадай ажахын һалбаринуудай хүгжэлтын шиидхэхы участогуудта нэгэдхэн хэрэглэхэ талаар хэмжээнүүд ерэхэ жэлэй түсэбөөр хараалагдана. РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдэлдэ ородог ажахынуудта үгтэхэ гүрэнэй капитальна һомололгонууд 1986 оной түсэбһөө 4,4 процентээр ехэ байхаар тодорхойлогдонхой. Гол фонднуудые ашаглалгада оруулалга ургаха, дүүргэгдээгүй барилгын хэмжээн ерэхэ жэлэй эсэс хүрэтэр, нормативна хэм хэмжээндэ оротороо, доошолхо байна.

Ерэхэ жэлдэ социальна хубилалтануудай, арадай һуудал байдал саашадань һайжаруулгын үргэн программа хараалагданхай гэжэ элидхэлшэ үгэеэ үргэлжэлүүлбэ. Арадай ажахын үйлэдбэриин һалбаринуудта хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай тарифна ставканууд ба тушаалай салин хүлһэ дээшэлүүлхээр түсэблэгдэнэ. Тиихэдээ энэ дээшэлүүлгэ хадаа предприятиин доторой мүнгэ зөөриин ашаар болон хэмжээгээр бэелүүлэгдэхэ ушартай. Үйлэдбэриин бэшэ һалбаринуудай зарим категориин хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэнэй дээшэлүүлгэ үргэлжэлүүлэгдэхэ. Ажалай түлөөһэ нарижуулха талаар хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэнэй эсэстэ хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай салин хүлһэн 212 түхэриг хүрэтэрөө, харин колхознигуудай ажалай түлөөһэн 176 түхэриг хүрэтэрөө ургаха байна. Хэрэглэмжын ниитын жасануудһаа үгтэдэг түлбэринүүд ба хүнгэлэлтэнүүд ехэ болохо.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые түргэнөөр хүгжөөлгэ, хангалгын һалбаринуудые үргэдхэлгэ хадаа гол шухала зорилго байһан зандаа. Мүнөөнэй түхэл маягтай ба эрхим шанартай эд бараа үйлэдбэрилгэдэ түсэбэй проект дотор гол анхарал хандуулагдаһан байна. Хэрэглэмжын һайн шэнжэ шанартай шэнэ байгууламжатай, гоё зурагуудтай пумаажан ба ноохон бүдүүдые нэхэн гаргалга улам ехэ болохо. Үхибүүд, залуушуул болон эдиршүүлэй, наһажаал хүнүүдэй хубсаһа хунар ба гутал үйлэдбэрилэн гаргалга дээшэлхэ юм.

Гэр байрын барилга хүгжөөлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана. 1987 ондо элдэб зургаанудай мүнгэ зөөрэзр 63 миллион дүрбэлжэн метр ниитэ талмайтай байрын гэрнүүд баригдажа, ашаглалгада оруулагдахаар хараалагдана. Гэр байрын-кооперативна болон хубиин барилгын хэмжээнүүд ургаха юм.

Байгаали хамгаалха хүдэлмэринүүдые бэелүүлгэдэ 1,6 миллиардһаа дээшэ түхэриг һомологдоно.

Республикын экономическа районуудай хүгжэлтэдэ хабаатай түсэбэй хуби тухай хэлэхэдээ, Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй районуудта онсо анхарал хандуулагдаха юм гэжэ РСФСР-эй Госпланай түрүүлэгшэ хэлэбэ. Тэдэнэй экономическа ба социальна хүгжэлтэдэ гүрэнэй капитальна бүхы һомололгонуудай гурбанай нэгэ хубиһаа дээшэ мүнгэ зөөри зорюулагдахаар түсэблэгдэнэ.

РСФСР-эй Европодохи хубида болон Ураалай экономическа райондо үйлэдбэриин ургалтые, тэндэ ажалладаг хүнүүдэй тоое олон болгонгүй, мүнөө хүдэлжэ байгаа предприятинуудые саашадань ашаг үрэ ехэтэй болгоһоной, һэльбэн шэнэлһэнэй ба техническэ талаарнь шэнээр зэбсэгжүүлһэнэй ашаар бэелүүлхэ гээд хараалагдаба. Москва болон Ленинградай, Московско болон Ленинградска областьнуудай комплексно гуримаар түргэн хүгжэхэ хэмжээнүүд хараалагдана.

Партиин эхи табиһан арадай ажахые гүн гүнзэгыгөөр шэнэдхэн хубилгалга, ороной социально-экономическа хүгжэлтые түргэдхэхэ зорилгонууд совет хүнүүдэй һанал бодол, ажал хэрэг, эдэбхи үүсхэлэй гүйсэд дүүрэнээр элсүүлэгдэнхэй байха эрилтэ табина гэжэ Н. И. Масленников үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ. Түсэбэй даабаринууд ехэ шангашье һаа, гүйсэд дүүргэгдэмээр гээшэ. Тэдэниие бодото дээрэнь бэелүүлгэ хадаа эршэтэй хүгжэлтын ябасые батадхаха, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ онсо удха шанартай байха юм. Тиимэһээ түсэб нарин нягтаар дүүргэлгэ шэнэ жэлэй түрүүшын үдэрһөө эхилхэ ёһотой.

1987 оной РСФСР-эй Гүрэнэй бюджет тухай ба 1985 оной РСФСР-эй Гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай элидхэл РСФСР-эй финансын министр депутат **А. А. Бобровников** хэбэ. Арадай ажахын һалбаринуудые хүгжөөлгэдэ, арад зоной һуудал байдал дээшэлүүлгэдэ хэрэгтэй мүнгэ зөөри бюджет дотор гулидхан суглуулагданхай гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Бюджедэй олзо доход болон гаргашанууд 107,8 миллиард түхэригэй хэмжээтэйгээр гэхэ гү, али 5,3 процентээр ургахаар тодорхойлогдоно.

Бюджедэй олзо доходой саашанхи ургалта гол түлэб гүрэнэй предприятинууд ба ажахын эмхинүүдһээ ородог мүнгэ зөөриин ашаар туйлагдахаар хараалагдана. Тэрэмнай бүхыдөө 96,6 миллиард түхэриг болохоор тодорхойлогдонхой. Тиихэдээ бюджедэй олзо доходые бүридүүлхэ, мүн нэгэдэлнүүд, предприятинуудай финансова арга боломжые бэхижүүлхэ эшэ үндэһэн болодог олзын үүргэ нилээд дээшэлнэ.

Республикын арадай ажахын ажал ябуулгын бүхы түхэл маягуудһаа ородог олзо 1987 ондо 38,3 миллиард түхэригэй хэмжээтэй гэхэ гү, али 7,9 процентээр ургахаар хараалагдана. Олзын ба бюджедтэ оруулагдаха түлбэринүүдэй түсэбтэ даабаринууд нилээд шанга байха юм. Тиимэһээ тэрэ үйлэдбэриин ажал ябуулгые эмхидхэлгын хэм хэмжээе дээшэлүүлхэ, бүхы түхэлэй нөөсэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэһэнэй түлөө ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй ба ажалша коллективүүдэй харюусалгые шангадхаха эрилтэ табина.

Арадай ажахыда эрдэм-техникын дэбжэлтые хурдадхаһанай үндэһөөр экономикые эршэ түгэсөөр хүгжөөлгэ хадаа экономическа үндэр үрэ дүнгүүдые туйлалгын тон шухала эрхэ нүхэсэлнүүдэй нэгэн болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ хэлэбэ. Зарим тэды һайн үрэ дүнгүүд туйлагдабашье, энэ шэглэлээр ябуулагдажа байгаа хүдэлмэри ушөөл мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ харюусанагүй.

Бюджедэй олзо доходой шухалын шухала эшэ үндэһэнэй нэгэн гэхэдэ, эрьесын налог болоно. Республикын газар дээрэ тэрээнэй оролгонь 60,6 миллиард түхэриг байхаар түсэблэгдэнэ. Тэрээн сооһоо 46,4 миллиард түхэригынь республикын гүрэнэй бюджедтэ таһалагдан оруулагдаха юм. Арадай хэрэглэмжын эд бараанай ассортимент һайжаруулга ба шанарыень дээшэлүүлгэ хараадаа абан табигдаһан үйлэдбэриин түсэбтэ хэмжээнүүдһээ үндэһэлэн, эрьесын налог тодорхойлогдоһон байха юм.

РСФСР-эй Гүрэнэй бюджедэй олзо доход дотор хүн зоной түлэдэг уялгата ба һайн дурадай түлбэринүүд хараада абтанхай. Тэрэнь 11,1 миллиард түхэриг байхаар хараалагдана гэхэ гү, али энэмнай республикын бюджедэй бүхы олзо доходуудай 10,3 процент болоно гээшэ.

1987 оной РСФСР-эй Гүрэнэй бюджедэй гаргашануудай ниитэ хэмжээн 107,8 миллиард түхэриг байхаар тодорхойлогдонхой. Арадай ажахые хангахын тула республикын бюджедһээ 55,2 миллиард түхэриг һомологдоно, харин предприятинууд, нэгэдэлнүүд болон ажахын эмхинүүдэй өөһэдынь мүнгэ зөөрие хараада абахада, бүхыдөө 98,4 миллиард түхэриг болохо байна.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдэлэй промышленность гол түлэб арадай хэрэглэмжын эд бараа гаргадаг, тиигэжэ арбан хоёрдохи табан жэлдэ бүри түргэнөөр тэрэ хүгжөөгдэхэ юм гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ. 1987 ондо үйлэдбэриеэ ехэ болгохо ба арадай хэрэглэмжын эд бараанай шанар дээшэлүүлхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэнь РСФСР-эй Минлегпромой болон РСФСР-эй Минтекстильпромой предприятинуудта 3,5 миллиард түхэриг үгтэхөөр хараалагдана. Энэмнай байгша онойхиһоо 1,2 дахин ехэ болоно. РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдэлэй промышленность хүгжөөлгэдэ 1987 ондо бүхыдөө 6,2 миллиард түхэриг һомологдохоор хараалагдана.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие, тэрээнтэй холбоотой агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ айхабтар ехэ материально-техническэ ба финансова нөөсэнүүд зорюулагдана. Энэ комплексын һалбаринуудай экономикын ургалта хангахын тула ерэхэ жэлдэ бүхы газарнуудһаа 42,4 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо бюджедһээ 20,9 миллиард түхэриг зорюулагдаха байна.

Үйлэдбэриин хүсэ шадалые ехэ болгохо, экономикые эршэ түгэс хүгжэлтын замда гаргаха, социальна зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ капитальна барилга тон шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Гүрэнэй капитальна һомололгонуудые хангахын тула, ажахын һалбаринуудай өөһэдынь мүнгэ зөөри ба банкын урьһаламжа тоолонгүй, республикын бюджедһээ 14,8 миллиард түхэриг үгтэхөөр хараалагдана.

Байгша табан жэлдэ эд бараанай рознично эрьесын ургалтын бүри үндэр эршэ хангаха, худалдаа наймаанай ба ниитын эдеэ хоолой эмхидхэл горитой ехээр һайжаруулха, үндэр хүгжэлтэтэй хангалгын һалбари байгуулха талаар томо хэмжээнүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэй болоно. 1987 ондо республика дотор худалдаа наймаа хүгжөөлгэдэ бүхы газарнуудһаа 3,4 миллиард түхэриг, хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгые ба гэр байрын-коммунальна ажахые хүгжөөлгэдэ — 9,1 миллиард түхэриг зорюулагдаха байна. Гэбэшье, РСФСР-эй Хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын министерство хүтэлбэрилгын гурим ба онол аргануудые ехэ удаанаар шэнэдхэн хубилгана. Тиимэһээ энэ ушар өөрынгөө хүдэлмэри сэгнэлгэдэ шүүмжэлхы ёһоор хандахыень, республикын ажаһуудалай албанай бүхы ажал ябуулгые һайжаруулха хойшолуушагүй хэмжээнүүдые абахыень уялгална бшуу.

Арад зоной ажабайдалай материальна болон соёлой хэм хэмжээе хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлхэ программа 1987 оной республикын түсэб ба бюджедэй проектнүүдэй социальна шэглэлые тодорхойлжо үгэнэ. Социально-соёлой хэмжээ ябуулгануудай һомололгонууд бүхыдөө 49,1 миллиард түхэриг байхаар тодорхойлогдонхой. Энэмнай 1986 оной баталагдаһан түсэбһөө 8,5 процентээр ехэ болоно гэхэ гү, али бюджедэй гаргашануудай ниитэ хэмжээнэй ургалтын эршэһээ 1,5 дахинһаа үлүү ехэ болоно. Энээнһээ гадна предприятинууд болон нэгэдэлнүүдэй зохихо жасануудһаа, профсоюзай болон ниитын бусад эмхинүүдэй мүнгэ зөөриһөө нилээд ехэ финансова нөөсэнүүд энэ зорилгодо һомологдохо юм. Гэгээрэл, элүүрые хамгаалга ба социальна хангалгада зорюулагдадаг мүнгэ зөөри бүри ехээр ургаха байна.

1985 оной РСФСР-эй Гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай тоосоое РСФСР-эй Верховно Соведэй баталамжада элидхэлшэ табиба. Тэрэнь олзо доходой талаар 103 миллиард 285,4 миллион түхэриг болоһон гэхэ гү, али түсэб 100,8 процент дүүргэгдэһэн, гаргашын талаар 100,1 миллиард 540,6 миллион түхэриг болоһон гэхэ гү, али түсэб 99,4 процент дүүргэгдэһэн байха юм.

Арбан хоёрдохи табан жэл эршэ хүсэеэ улам абажа байнхай гэжэ үгынгөө түгэсхэлдэ элидхэлшэ хэлэбэ. Ажахын механизмые шэнэдхэн хубилалга, манай бүхы дүй дүршэл, эмхидхэлэй бүхы хүдэлмэри хадаа экономико болон арад зоной һуудал байдал дээшэлүүлхэ түсэбүүдые заатагүй дүүргэлгэдэ гүйсэд шэглүүлэгдэнхэй байха ёһотой. Энэмнай Агуу Октябриин 70 жэлэй ойе — энэ гайхамшагта һайндэрые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтаха хэрэгтэ республикын оруулһан ехэ хубита болохо байна бшуу.

СССР-эй Наукануудай академиин вице-президент **Ю. А. Овчинниковто** үгэ үгтэнэ. Хэрэглэгдээгүй нөөсэнүүдые үргэнөөр бэдэрхэ, эршэ дэлисэ, ашаг үрэ болон эрхим шанарые ажабайдалай саг үргэлжын эрхэ нүхэсэл болгохо ёһотой гээд тэрэ хэлэбэ. Энэ талаар парти, правительство эрдэм ухаанда ехээр найдадаг.

Яһала ехэ туйлалтанууд бии, тиигэбэшье бидэнэй һанаае хүсэд ханганагүй. Бидэ һураггүй ехэ юумэ орондоо үгэжэ шадахабди, үгэхэ ёһотойбди гээд үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Энээнэй тулада эрдэм ухаанай бүхы һалбариин хэмжээе дээшэлүүлхэ, экономикын бүхы һалбаринуудта, ниитын ажабайдалда эрдэм-техникын дэбжэлтэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй. Эрдэм ухаанай гол һалбаринуудые, тэрэнэй шэнэ шэглэлнүүдые хүгжөөлгэ эгээл үндэр шатада гаргагдаха зэргэтэй. Энээнэй тулада хүдэлмэрээ ондоо шэнжэ шанартай болгохо шухала. Эрдэмтэд-химигүүдые жэшээ болгон харуулмаар. Тэдэнэй олониинь арбаад жэлэй туршада ехэ шухала бэшэ темэ дээрээ хүдэлһэн зандаа.

Эрдэм ухаа эмхидхэлгые нарижуулха, тэрэнэй хүгжэлтын бүри үндэр ашаг үрэ хангаха асуудалнууд дээрэ СССР-эй Наукануудай академиин вице-президент саашадаа тогтобо. Орон дотор хоорондоо холбоотойгоор хүдэлдэг ехэ түбүүдые эмхидхэхэ гээшэ шухала удха шанартай гээд, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин дүй дүршэл харуулна. Бэлиг талаантай залуушуулые хабаадуулха, материальна үндэһэ һуури байгуулха асуудалнууд томо регионуудта бүри һайнаар шиидхэгдэнэ, тусхай районуудай шиидхэгдээгүй асуудалнуудтай холбоотой шэнжэлэлгын онсо шухаг темэ бүри тодоор бүридхэгдэнэ. Мүнөө үедэ СССР-эй Наукануудай академиин Алас-Дурнын отделениие байгуулха асуудал шиидхэгдэнэ, Ураалай отделениие шэнэдхэн эмхидхэхэ талаар хүдэлмэри дүүргэгдэхэ ёһотой.

Һалбаринууд хоорондын эрдэм-техникын түбүүдэй ажал ябуулга шухала асуудал болоно, гээд эрдэмтэ мэдүүлбэ. Энэмнай болбол эрдэм-техникын дэбжэлтые хурдадхаха ехэ түлхисэнүүдэй нэгэн, түрүү эрдэм ухаае үйлэдбэритэй холбохо һайн арга мүн.

ВЦСПС-эй түрүүлэгшын орлогшо **В. Г. Ломоносов** трибунада гарана. Республикын арадай ажахые эршэмтэй түргэнөөр хүгжөөхэ, тэрэнэй экономическа хүсэ шадалые ехэ болгохо гээд түсэб соо хараалагдахын хажуугаар арад зоной һуудал байдалые улам һайжаруулха зорилго табигданхай гээд тэрэ онсолон тэмдэглэбэ.

Орёо ехэ даабаринуудые дүүргэхын тулада шэнэ ёһоор, бодомжолхо, шэнээр хандаха, шэн зоригтойгоор ажаллаха, зохёохы ёһоной бэдэрэлгэ хэхэ хэрэгтэй. Олон мянган коллективүүд ажалай бүтээсые ехээр дээшэлүүлжэ, Агуу ехэ Октябриин 70 жэл болотор түсэбтэ табан жэлэй хоёр жэлэй даабарие дүүргэхэ гэжэ шиидэнхэй. Республика дотор мүндэлһэн энэ патриотическа хүдэлөөе үнэхөөрөө бүгэдэ арадай болгохо шухала. Соведүүд болон профсоюзуудай комитедүүд имагтал иимэ зорилго урдаа табина.

Республикын түсэбэй шухала онсо шэнжэнь юун болоноб гэбэл, Сибириин, Хойто-зүгэй, Алас-Дурна хизаарай районуудта ехэ анхарал хандуулагдана. Тэдэ эндэ социальна байдалай асуудалнуудай үшөөл удаанаар шиидхэгдэдэг байһаниинь халагламаар. Энээнһээ боложо кадрнууд ехээр һэлгэгдэдэг байна.

«Элүүр энхын» программые бэелүүлгэдэ ехэ анхарал хандуулагдаһан байна. Энэнь болбол ажалшадай ажалай, һуудал байдалай эрхэ байдалые, амаралтые һайжаруулха, үбшые һэргылхэ, аргалха хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхэ, архидалгагүй, элүүр энхэ байдал хангаха талаар бүлэг хэмжээ ябуулганууд болоно.

Эд бараагаар болон бүхыдөө хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые бүри хүсэдөөр хангаха асуудалнууд дээрэ тогтоходоо, тэдэниие шиидхэлгэ шухала зорилго байһан зандаа, ажахын, нютагай болон профсоюзай зургаанууд хамта хүдэлжэ, эдэ асуудалнуудые шиидхэхэ зэргэтэй гээд онсолон зааба.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгон, арадай ажахын хүгжэлтын эршые хурдадхалгада нүлөө үзүүлхын тула профсоюзай эмхинүүд, шухала бүхы юумэ хэхэ гээд, үгынгөө түгэсхэлдэ тэрэ онсолон зааба.

РСФСР-эй Экономическа болон социальна хүгжэлтын 1987 оной гүрэнэй түсэб тухай, 1986 ондо түсэбэй хэр зэргээр дүүргэгдэжэ байһан тухай, РСФСР-эй 1987 оной Гүрэнэй бюджет ба 1985 оной бюджедэй гүйсэдхэл тухай РСФСР-эй Верховно Соведэй түсэблэлгын-бюджетнэ болон бусад саг үргэлжын комиссинуудай нэмэлтэ элидхэл РСФСР-эй Верховно Соведэй түсэблэлгын-бюджетнэ комиссиин түрүүлэгшэ **И. М. Черепанов** хэбэ.

Удаань элидхэлнүүд тушаа үгэ хэлэлгэ эхилээ.

КПСС-эй Московско горкомой секретарь депутат **О. А. Королевто** үгэ үгтэнэ. Табан жэлэй даабаринуудые үсөөн хүнэй тоотойгоор үлүүлэн дүүргэхэ зорилго ниислэлэй ажалша коллектив бүхэндэ шиидхэгдэхэ байна, гээд тэрэ мэдүүлээ. Арбан хоёрдохи табан жэлдэ хараадуулан москвагайхидай абаһан социалис уялганууд соо шанарай эрхэ нүхэсэлнүүд гол шухалань болоно, гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглэбэ. Энэмнай болбол үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые үндэһөөрнь ондоо болгохо, үйлэдбэриин арга шадалые шэнэлэлгэ, мэргэжэл шадабари, хүнүүдэй эдэбхи үүсхэлые дээшэлүүлгэ мүн болоно. Өөһэдынгөө үйлэдбэриин хүсэндэ түшэглэн, городоо саашадань хүгжөөхэ тон шэнэ хараа шугам зохёон хараалагданхай. Ерэхэ жэлһээ городой бэшэ хүдэлмэришэдые хүдэлмэридэ абалгаһаа сүм арсаха шиидхэбэри абтанхай. Захиргаанай-эрхилэн хүтэлбэрилгын аппарат хороогдоно. Кадрнуудые шэлэн табиха талаар эдэбхитэй нэтэрүү хүдэлмэри, тэдэнэрэй харюусалгые дээшэлүүлгэ, тэдэнэртэ табигдадаг партийна эрилтые шангадхалга һайн үрэ дүнгүүдые үгэхэ ёһотой гээд үгэ хэлэгшэ һанамжална.

Хүдэлмэришэнэй гарта ороогүй, тэдэниие бэелүүлхэ талаар хүн бүхэнэй оролдоогүй һаа, ямаршье, хэды һайнаар бэлдэгдэһэншье түсэбүүд саарһан дээрээ үлэдэг, гээд «Омскгидропривод» заводой мүлигшэ депутат **Т. И. Акимова** үгэеэ эхилээ. Хурдадхалга гээшэ нэн түрүүн өөрыгөө ондоо болголго, шэнэ техникэ болон технологидо гансал оролго бэшэ, харин имагтал эрхим шанартай продукци бүтээхын түлөө тэмсэл мүн гэжэ ажалша хүн ойлгоно. Омскдо хилээмэнэй болон бүүлхын зүйлнүүдэй шанар муу гээд үгэ хэлэгшэ анхаралаа хандуулаа. Область дотор шэлдэн хатуу сортын шэниисын ехээр тарижа ургуулагдадаг байхада, иимэ юумэн болоно. РСФСР-эй Хилээмэнэй продуктнуудай министерствын хилээмэнэй заводуудые шэнэлэн түхеэрэлгэдэ ба заһабарилгада шухала анхаралаа хандуулдаггүй дээрэһээ иимэ байдал тохёолдоо. Һалбариин зарим хүтэлбэрилэгшэд нютаг нютагуудтахи хэрэг байдалые муу мэдэдэг, гээд депутат мэдүүлээ.

Ажахы эрхилэлгын экономическа онол аргануудые шэнэдхэн хубилгаха, даалгагдаһан хэрэгэй түлөө харюусалгые дээшэлүүлхэ, тодорхой замууд тухай депутадууд партиин Московско обкомой секретарь **И. Е. Клочков** — Белгородой СССР-эй 60 жэлэй нэрэмжэтэ элшэ хүсэнэй машина бүтээлгын заводой сорго хабсаргагшадай бригадир **В. И. Ханюков**, барилгын талаар РСФСР-эй Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ **С. Н .Сабанеев** хэлэһэн байна.

Һүүлэй үедэ Соведүүд экономикодо ехээр анхаралаа хандуулна, тэдэниие эршэдхэлгын эрхэ нүхэсэлнүүд болон ажалай бүтээсые дээшэлүүлгэдэ, бүтээн гаргагдадаг продукциин шанарые һайжаруулгада нүлөөгөө ехээр үзүүлдэг болоо гээд Дагестанай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ депутат **А. Д. Умалатов** тэмдэглэбэ. Тиигэбэшье хууляар олгогдоһон эрхэ түлөөлэлгээ тэдэнэр ба тэдэнэрэй хүтэлбэрилэгшэд бүри хүсэдөөр хэрэглэхэ ёһотой.

Мүнөөнэй эрилтэнүүдэй ёһоор совет органууд хүдэлмэриингөө онол аргануудые шэнэдхэн хубилгана, тиигэжэ ажалша коллективүүдтэ, хүн зоной ажаһуудаг газарта бии болодог асуудалнуудые шиидхэлгын ашаг үрэ нилээд дээшэлээ, гээд депутадууд — Мурманска облгүйсэдкомой түрүүлэгшэ **Ю. З. Балакин**, КПСС-эй Амурай обкомой хоёрдохи секретарь **В. М. Федин** гэгшэд хэлээ. Гэбэшье Соведүүдэй ажал ябуулгада мүнөө дээрээ үндэһэн хубилалта болоогүй байһаар гэжэ хэлэгдээ.

Хүн зоной зүгһөө гомдолнуудай орохонь зүб гээд автомобильна транспортын министр депутат **Ю. С. Сухин** мэдэрбэ. Гэхэтэй хамта промышленность ехэ багтаамжатай автобусуудые, тусхай автомобиль-таксинуудые бүтээнэгүй гээд шүүмжэлээ. Мүнөө үедэ үйлэдбэрилэгдэдэг автобусуудай тоое олошоруулжа, пассажирнуудые хангаха асуудал шиидхэжэ болохогүй.

Экономическа туршалгын эрхэ байдалда Октябрьска түмэр замай ямараар хүдэлжэ байһан тухай тэрэнэй начальник депутат **Г. М. Фадеев** (Ленинград) хэлэһэн байна. Бүри мүнөө жэлдэ ажалай бүтээсэ түсэбөөр хараалагдаһанһаа 5 дахин дээшэлжэ, 11 процент болохо.

Ленинградска узелай түмэр замай ажахые һэльбэн шэнэдхэлгые хурдадхаха шухала гээд үгэ хэлэгшэ асуудал табиба. Энээнгүйгөөр город шадарай поезднуудай таһалгаряагүй һайн хүдэлмэри хангахын аргагүй юм.

Түмэр замай транспортын хүдэлмэрие һайжаруулгатай холбоотой асуудалнуудые «Хабаровск-II» гэжэ локомотивна депогой электровозой машинист депутат **Г. В. Жилицкий** баһал табяа.

Тамбовско областиин Староюрьевскэ районой Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном депутат **Н. Н. Юдакова** хүдөө ажахын үйлэдбэриин асуудалнуудта үгэеэ зорюулаа. Үндэр баян ургаса абажа һураабди, харин энэ баялигаа хүсэд хэрэглэжэ шаданагүйбди.

Ороной эдеэ хоолой жасада Кубаниин оруулдаг хубитые ехэ болгохо гээшэ эгээл шухала зорилгонуудай нэгэниинь мүн гэжэ тоолодогбди гэжэ арадай депутадуудай Краснодарска хизаарай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Краснодарска хизаарай агропромышленна комитедэй түрүүлэгшэ депутат **Е. Я. Назаров** хэлэбэ. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой хизаарай хүдэлмэришэдтэй, колхознигуудтай, интеллигенцитэй уулзажа, хөөрэлдэхэ үедэ, мүн партийна эдэбхитэдэй суглаан дээрэ хэлэгдэһэн заабаринууд манай бүхы саашанхи хүдэлмэриин үндэһэ һуури болонхой.

Агропромышленна комплексые хүтэлбэрилгые нарижуулха, хамтын подрядай үндэһэ һуури дээрэ ажал эмхидхэхэ, түрүү технологи нэбтэрүүлхэ талаар депутадууд — КПСС-эй Башкирай обкомой секретарь **В. Л. Воюшин**, Оренбургска областиин Саракташска районой Калининай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ **И. М. Семенов**, Курска областиин ажахынууд хоорондын гахайн мяха үйлэдбэрилдэг «Щигровское» гэжэ предприятиин оператор **В. Д. Грибанов**, Архангельска областиин Холмогорско районой «Путь к коммунизму» колхоз-племзаводой һаалишан **Л. П. Венедиктова** һанал бодолоороо хубаалдаа.

Депутадууд — Ураалай В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ электротехническэ хүндэ машина бүтээлгын заводой токарь **В. С. Шубин**, Кировскэ областиин Яранска районой Никольско дунда һургуулиин директорэй орлогшо **О. В. Барышникова** болон бусад үгэ хэлээ.

Декабриин 3-да сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ.

Республикын экономикые саашадань хүгжөөхэ программа хаража үзэхэ зуураа, хүгжэлтын гол шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ шэнээр хандаха ёһотой гээд үгэ хэлэгшэд анхаралаа хандуулһан, эрдэм-техникын дэбжэлтын хурдадхалгые хангаха ашаг үрэтэй замуудые бэдэрхэ шухала гээд хэлээ. Нөөсэнүүдые бүхы хэмжээгээр элсүүлхэ, даалгагдаһан хэрэгэй түлөө харюусалга дээшэлүүлхэ, түсэбэй болон үйлэдбэриин журам бэхижүүлхэ асуудалнуудта депутадууд ехэ анхаралаа хандуулаа. Шэнэ юумые дэмжэхэ, шэнэдхэн хубилгалгын ябасада эдэбхитэй нүлөө үзүүлхэ уялгатай арадай депутадуудай Соведүүд бүхы юумэндэ шухала үүргэ дүүргэхэ ёһотой гээд үгэ хэлэгшэд онсолон тэмдэглэбэ.

(ТАСС).

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

КОММУНИСТЫН НЭРЭ ХҮНДЭ

КОММУНИСТНУУД — ШИИДХЭХЫ ХҮСЭН

Элес Доржиевич Малановые нэгэтэ совхозой контородо дуудажа асараад, совхозой дирекциин, партийна комитедэй зүгһөө таниие һү һаалиин фермые даажа абахые дурадханабди гэхэдэнь, ехэ бахардаа, гайхаа бэлэй.

— Битнай энэ тушаалда хүдэлжэ бирахагүй хаб. Дүй дүршэлшьегүйб. Хүнүүдтэй хүдэлхэ гээшэ бэрхэтэй ха юм, — гээ һэн.

— Ши нэн түрүүн коммунист хүн гээшэш. Тиимэһээ үйлэдбэриин шухала, коммунистын хэрэгтэй газарта хүдэлхэ ёһотойш. Фермэ дээрэ шанга, эдэбхитэй партийна бүлэг бии. Тэрээндэ түшэглэжэ хүдэлхэш. Шамдаа туһалхашье байха. Хүдэлхэл болоолши даа,— гээд лэ тэрэниие гаргажархёо һэн.

Иигээд лэ Э. Д. Маланов Саянай совхозой дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдэй тоодо ороһон байна. Тиигээдшье һара, үдэрнүүд ошожо, Элес Доржиевич фермынгээ ажал хэрэгүүдтэ хам орошоо бэлэй. Хэхэ, шиидхэхэ юумэн барагдаха бэшэ. Үдэр бүри һаналаа табижа, хойнонь гарахые оролдохо. Нэгэ бага хүдэлөөд байхадаа, тэрэ фермын байдалтай танилсажа, нэн түрүүн юу хэхэеэ ойлгоо бэлэй. Фермын һаалишад бэе бэеэ харанхай, өөһэдынгөө уялга дүүргээд лэ, бэшэн яанаб гэһэншүүгээр хүдэлдэг, бэе бэедээ туһалхые оролдодоггүйнь элирээ һэн. Элдэб шалтагаанаар нэгэ һаалишанай ажалдаа гараагүй һаань, тэрэнэй үнеэдые һааха хүн олдохогүй. Зарим нэгэ һаалишад тиигэд гээд лэ хүдэлдэг, һайн үрэ дүнгүүдые түйлахын тула үлүүсэ оролдодогшьегүй байгаа.

Эдэ бүгэдэ тухай Элес Доржиевич һайнаар бодожо үзөөд, коллектив бэхижүүлхэ, тэрэниие эбтэй эетэй болгохо хэрэг мүнөө тон шухала гэжэ ойлгожо абаһан байна. Һаалишадтаяа һайнаар хөөрэлдэжэ, социалис мүрысөө зүбөөр эмхидхэхэ тухай бодомжолоо һэн. Энээн тухай партгрупорг Радна Аюшеевна Пархаеватай хөөрэлдэһэн, һайн зүбшэһэн байгаа. Хоюулаа үни удаан һууһанай һүүлээр хүнүүдтэй ябуулдаг хүдэлмэриеэ һайжаруулха, эдэбхижүүлхэ, хүн бүхэнэй үүргэ дээшэлүүлхэ гэжэ шиидэһэн байна. Үнэхөөрөө, бүхы юумэн хүнһөөл дулдыдана, тэдэнэй гараар дүүргэгдэнэ ха юм. Энээндэ КПСС-эй XXVII съезд онсо анхарал хандуулаа. Иигэжэ тэдэ хоёр фермынгээ хүн бүхэнтэй хүдэлмэри ябуулжа эхилээ һэн.

Фермые даагша агитатораар томилогдонхой. Үглөөнэй һаамай дүүрэмсээр һаалишад, мал адуулагшад улаан буландаа ходо суглардаг заншалтай болонхой. Фермые даагша партгрупорг хоёр фермынгээ ажал хэрэгүүд тухай хөөрэлдэхэһөө гадна, коллективэй гэшүүдэй хубиинь ажабайдалаар һонирходог, тэдэнэй мэргэжэл дээшэлүүлхэ тухай бододог байба. Мүн сүлөө сагаа яажа үнгэргэхэ тухай хамта зүбшэдэг болоо һэн. Тиихэдэ бултаараа хэлсэжэ, социалис мүрысөө эмхидхэхэ хэрэг һайжаруулһан байна.

— Мүнөө хүдэлхэдэшье һонирхолтой болоо. Коллективнай бэхижээ. Гэбэшье байрамнай хуушаржа, унаха болошоол. Иимэ эрхэ байдалда үндэр үрэ дүнгүүдые түйлахамнай бэрхэтэй,— гэжэ һаалишад нэгэн дуугаар хэлээ һэн.

Энэ асуудал Э. Д. Маланов, фермын партийна бүлэгые эмхидхэгшэ, совхозойнгоо хүтэлбэрилэгшэдэй урда табижа, хэмжээнүүдые абхуулһан, тэрэнэй бэелүүлгыень нарин нягтаар хинаһан байха юм. Иигэжэ фермын коллективэй өөһэдынь эрилтээр эндэ 400 үнеэдэй байха шэнэ һү һаалиин комплекс баригдажа дүүрэнтэбэ шахуу. Тэрэ мүнөө үеынхеэр гүйсэд оньһожоруулагдаһан байха юм. Һаалишадай амарха улаан булан, эдеэлхэ столово бии байха.

Үдэр хоногуудай ошохо бүри фермын коллектив бэхижэжэ, үрэ дүнгүүдыньшье эрид һайжараа. Партийна бүлэг фермын ёһотойл хүтэлбэрилхы хүсэн болоһон байха юм. Коммунистнууд эдэбхижэжэ, өөһэдынгөө уялга харюусалгатайгаар дүүргэдэг болоо. Коммунистнууд Р. А. Пархаева, С. Д. Сыденов, Г. З. Назмиева гэгшэд бусадта һайн нүлөө үзүүлдэг, өөһэдөөшье хододоо түрүү зэргэдэ ябаха үүргэеэ ёһотойгоор бэелүүлдэг болоо. Коммунистнуудые хубаарилан табиха асуудалда партийна бүлэг ехэ анхарал хандуулна. Жэшээлхэдэ, һаалишанаар хүдэлжэ байһан Сырендоржо Дармаевич Сыденовые мал адуулагша болгобо. Юуб гэхэдэ, зунай үедэ үнеэдые һайнаар бэлшээхэ хүн хэрэгтэй байгаа. Хоёрдохёор, үбэлэй үедэ мал адуулагшад үнеэдые эдеэлүүлдэг ха юм. Энэ баһал харюусалгатай хүдэлмэри. Һаалишадай хэлэһээр үнеэдыень эдеэлүүлхэ хүн хэрэгтэй болоо. Ушар тиимэһээ фермые даагша партгрупорг хоёр Сыденовые болгохо гэжэ шиидээ бшуу. Тэрээндэ ушарыень ойлгуулхадань арсаагүй, өөрөөшье мал адуулагшын ажалһаа хэды ехэ юумэнэй дулдыдадаг байһаниие һайн ойлгожо байгаа. Тиигээдшье коммунист хүн тэрэнэй хэрэгтэйл газарта хүдэлдэг, хүндэ хүшэршье һаань, тэрэниие дабахые оролдодог ха юм.

Гадна коммунист Давид Данзанович Тыкшеев һула, муу тугалнуудые даажа абаһан байна. Тэрээндэ энээн тухай хэлэхэдэнь, «Теэд яахаб, хэрэгтэйл хадань хүдэлхэ, туршаха болоо бэзэб»,— гээд лэ зүбшөөгөө һэн. Мүнөө тэрэ 4—5 һаратай туралнуудые суглуулжа харууһална. Хүсэ шадалаа гамнангүй тэрэнэй оролдоһоной ашаар туралнуудай гарзада орохо ушар үсөөрөө. Иигээд саашадаа нэгэшье тугал гарзалуулхагүй зорилго табинхай ажаллажа байна.

Онсолон хэлэхэдэ, Элес Доржиевич партийна бүлэгтөө түшэглэн, фермынгээ ажал хэрэгүүдые нилээд һайжаруулаа. Энэмнай хэн нэгэндэ хашхаржа, захиржа хүдэлдэг хүн бэшэ. Хүнтэй зохидоор хөөрэлдэжэ, ушар өһыень ойлгуулжа хэлэхэдэнь, хүнүүдшье сэдьхэл дүүрэн, ажалдаа бүхы хүсэ шадалаараа оролдожо хүдэлдэг байха юм. Үдэр бүри тэдэнтэеэ хөөрэлдэжэ, һанал бодолоо хубаалдажа байдаг. Тиимэл хадань суг хүдэлдэг нүхэдынь тэрээндэ этигэдэг, найдадаг байна бшуу.

Иигээд шэнэ комплексынь ашаглалгада тушаагдахань. Харин хуушанаа һэльбэн заһабарилаад, эндээ үнеэдээ түрүүлхэ юм. Шэнэ юумэн баһал бэрхэтэй байдаг ха юм даа. Үнеэдээ дадхааха, һургаха хэрэгтэй. Һаалишадай ажал шадаал һаа хүнгэдхэхэ, һаадгүйгөөр ажаллаха эрхэ байдал байгуулха гэхэ мэтэ тухай фермын коммунистнууд бодоно.

Минии энэ фермэдэ хүрэхэдэмни, коллективэй гэшүүд улаан булан соогоо сугларанхай һуугаа һэн. Столой саанаһаа Элес Доржиевич бодожо, социалис мүрысөөнэй дүн соносхобо.

— Манай коллектив һайн лэ хүдэлжэ гараба гээшэ. Гүрэндэ һү худалдаха байгша онойнгоо түсэб дүүргэбэбди. Жэлэй дүүрэтэр үшөө олон хоног үлөө. Энэ үе соо түсэбһөө гадуур һү һаажа, арбан хоёрдохи табан жэлэй хоёрдохи жэлые бата найдамтай үндэһэ һуури дээрэ эхилхэбди. Үнгэрһэн үе соо булта һайнаар хүдэлөөт. Гэбэшье партгрупоргомнай бултыетнай ахижа, үнеэн бүриһөө 3000 килограммһаа үлүү һү һаараа. Тиихэдэ һаалишад Ангархаева, Хохоноева гэгшэд энэ хилэдэ дүтэлбэ. Бултандатнай баяр баясхалан хүргэнэб — гэхэдэнь, альга ташалган нэершэбэ.— Эдэмнай булта үбэлэй һаранuудай туршада бэелүүлхээр дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абанхай. Ушар тиимэһээ Агууехэ Октябриин 70 жэлэй ойе ажалай шэнэ амжалтануудаар угтаха дүүрэн арга боломжотойбди гэжэ һананаб. Хэн юун гэжэ хэлэхэ байнаб?

— Аргатайбди. Хаа хаанагүй энэ һайндэрые амжалтатайгаар угтаха гэжэ байхадань, бидэ юундэ миин байхабибди. Энэ табан жэлэйнгээ хоёрдохи жэлэй түсэб ноябриин долоон болотор дүүргэхэбди,— гээд һаалишад нэгэн дуугаар мэдүүлбэ.

Иигэжэ саашанхи зорилгонь хараалагдажа, тэрэниие бэелүүлхэнь үлэбэ ха юм. Тус коллективэй хэлэһэн үгэдөө хүрэхэ байһаниинь найдамтай. Һүүлэй үедэ коллектив шэнэдхэн хубилгалгын замда гаража, ехэ юумэ хэжэ эхилээ. Нэн түрүүн эдэ амжалтанууд хүн бүхэниие эдэбхижүүлһэнэй, харюусалгыень дээшэлүүлһэнэй ашаар түйлагдаа. Энээндэ фермын коммунистнууд шиидхэхы нүлөө үзүүлнэ, үзүүлхэшье.

В. СЕМЁНОВ,
«Саян» газетын редакторай орлогшо.
Түнхэнэй район.

ҮБЭЛ — ҺУРАЛСАЛАЙ ҮЕ

Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделениин булад харгыгаар хүндэ ашаа тээһэн поезднууд байгша оной октябриин 9-һөө ябажа эхилээ. Энэ хугасаа соо хүндэ ашаанай поезднууд түсэбһөө гадуур хоёр миллион шахуу арадай ажахын ашаа зөөһэн байха юм. Хүндэ ашаанай поезднуудые ябуулхын урда тээ М. И. Калининай нэрэмжэтэ локомотивна депогой хүтэлбэрилэгшэд локомотивна бригадануудай мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлээ һэн. Депогой һуралсалай кабинедүүд һайнаар тухеэрэгдэнхэй. Эндэ электросхемэнүүдэй македүүд, һуралсалай бусад тухеэрэлгэнүүд бии. Техническэ хэшээлэй үедэ машинист, тэрэнэй туһалагша электровозой тренажер дээрэ эрдэм мэдэсээ шалгадаг юм.

Һайнаар эмхидхэгдэһэн һуралсал депогой коллективтэ алдуугүйгөөр ажаллаха, түлишэ, электрын элшэ хүсэ ехээр алмаха арга олгоно. Мүн түсэбтэ даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлнэ бшуу. Локомотивна депогой коллективэй байгша оной арбан һарын түсэбые болзорһоонь урид дүүргэһэн ушар энээниие батаар гэршэлнэ.

П. БУРМАКИН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: техническэ кабинет соо локомотивна бригадын гэшүүд һуралсал гарана. Авторай фото.

Марксистско — ленинскэ һуралсал

АША ТУҺАТАЙ ХЭШЭЭЛ

Залуу коммунистнуудай районно һургуулиин хэшээл үнгэргэгдөө.

КПСС-эй Хурамханай райкомой хоёрдохи секретарь Б. К. Бородин «Арбан хоёрдохи табан жэл — ороной социально-экономическа хүгжэлтэдэ үндэһэн хубилалтануудай табан жэл» гэһэн темээр элидхэл хээ. Тэрэ арбан нэгэдэхи табан жэлдэ ороной хүгжэлтэдэ ушарһан бэрхэшээлнүүдэй шалтагаануудые элирүүлээд, партиин дэбжүүлһэн хурдадхалгын хараа зорилгонууд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөө. Арадай депутадуудай райсоведэй гүйсэдкомой түсэблэлгын комиссиин түрүүлэгшэ З. Г. Ширеторов арбан хоёрдохи табан жэлдэ районой социально-экономическа хүгжэлтын түсэбүүдэй онсо илгаанууд тухай тогтобо.

Түгэсхэлдэнь, хүдэлмэриинь шэглэлые хараада абан, шагнагшадта даабаринууд үгтөө.

В. ШАРАПОВА,
КПСС-эй Хурамхаанай райкомой политическэ гэгээрэлэй кабинедэй библиотекарь.

БЭРХЭ ПРОПАГАНДИСТ

И. Ю. Лавренко манай комбинадай эрхим пропагандистнуудай нэгэн юм. Полит-һуралсалай хүтэлбэрилэгшын үүргые тэрэ 17 жэлэй туршада таһалгаряагүйгөөр дүүргэжэ ябана. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада экономическа һуралсалые тэрэ хүтэлбэрилнэ. Тэрэнэй заадаг һургуулида гол түлэб управлениин инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ябадаг.

Изабелла Юрьевна өөрөө экономикын талаар директорэй орлогшоор хүдэлдэг хадаа предприятиингаа үйлэдбэриһөө жэшээнүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг, шагнагшадаа ехэтэ һонирхуулдаг гээшэ.

Нёдондо жэлдэ И. Ю. Лавренкын дүй дүршэлые партиин горком согсолжо, тусхай хуудаһа гаргаа һэн. Мүн байгша һуралсалай жэлэй эхилхын урда тээ тэрээндэ КПСС-эй горкомой Хүндэлэлэй грамота барюулагдаа.

Н. ПАНАСЕНКОВА,
мебельно-модо болбосоруулгын комбинадай политгэгээрэлэй кабинедые даагша.

АЛМАЛТА, АРЬБАЛАЛТЫН АРГА НӨӨСЭНҮҮД

ЭЗЭН ЁҺООР ХЭРЭГЛЭХЭ

Материальна, түлишын-энергетическэ болон бусад нөөсэнүүдые алмаха, арьбалха, бии байгаа бүхы хүсэ шадалаа гамтай наринаар хэрэглэхэ гэһэн партиин хараа шугам хадаа ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгын гол нүхэсэлнүүдэй нэгэн мүн. Арадай ажахыда хэрэглэгдэдэг бүхы түхэлэй нөөсэнүүдые ехээр гаргашалангүй, продукци бүри элбэгээр үйлэдбэрилэн гаргалга социально-экономическа хүгжэлтын үндэһэ һуури болоно. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев стахановска хүдэлөөнэй ветерануудтай, ажалай түрүүшүүлтэй уулзахадаа: «тонно металл, нефть, утэгжүүлгэ бүхэниие, киловатт электрын элшэ хүсэ, кубометр модон бүхэниие эзэн ёһоор хэрэглэжэ һураха ёһотойбди»,— гэжэ хэлээ һэн.

Мүнөө үедэ бүхы гаргашануудай хахадһаа ехэнхинь продукци үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэнэ бшуу. Тиимэһээ продукци гаргахадаа, материал багаар хэрэглэхэ эрилтын хурсаар табигдаһаниинь ойлгосотой. 1984 ондо материальна гаргаша 1 процентээр доошолуулагдажа, национальна олзо оршо 7 миллиард түхэригөөр ехэ болгогдоо һэн. Энэ мүнгэн зөөреэр болбосон түхэлтэй 1 миллион квартиратай гэр барижа боломоор юм.

«Иимэ нөөсэнүүд предприяти, барилга бүхэндэ бии. Үйлэдбэриин ургалтые, тэрэнэй ашаг үрые дээшэлүүлхэ бүхы арга боломжонуудые гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхын түлөө хүнүүдэй үүсхэл эдэбхи дэгжээхэ хэрэгтэй»,— гэжэ КПСС-эй ЦК-гай апрелиин (1985 он) Пленум дээрэ тэмдэглэгдэһэн байна.

Ажалша коллектив бүхэндэ хамаг нөөсэнүүдые гамтайгаар хэрэглэхэ арга боломжонуудые бэдэрэлгэ шухала болоно. Эдэ нөөсэнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ эрхэ түлөөлэлгэ «Ажалша коллективүүд тухай» СССР-эй Хуулияар коллективүүдтэ олгогдонхой гээшэ.

Бүхы түхэлэй нөөсэ баялигуудые зүбөөр хэрэглэхэ арга боломжонуудые бэдэрэлгэ хадаа манай локомотив-вагон заһабарилгын заводой партийна, профсоюзай, комсомолой организацинуудай болон ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй, инженерна-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй шухала зорилгонуудай нэгэн мүн. Түлишын-энергетическэ, материальна болон бусад нөөсэнүүдые алмаха хэмжээ ябуулганууд заводтомной жэл бүри зохёогдожо, бэелүүлэгдэдэг юм. Бригада, участок, цехүүдэй коллективүүд энэ талаар социалис уялгануудые абажа, тэрэнээ дүүргэжэшье шададаг байна. Мүн алмалта, арьбалалтын харалганууд үнгэргэгдэнэ.

Заводой начальнигай хүтэлбэрилдэг комисси түлишын-энергетическэ, материальна нөөсэнүүдые алмаха, арьбалха хүдэлмэриие залан хүтэлбэрилнэ. Мүнөө иимэ комисси цех бүхэндэ бии болгогдожо, эмхидхэлэй-техническэ хэмжээ ябуулганууд бэелүүлнэ. Жэшээлхэдэ, локомотив-хабсаралгын цехтэ экономическа ашаг үрэ ехэтэй дурадхалнууд үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэнэ. Нөөсэнүүдые алмаха талаар эмхидхэлэй-техническэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэнэй ашаар 33 тонно баббит алмажа, 50 мянган шахуу түхэригэй экономическа ашаг үрэ абтаһан байха юм. Кузнечнэ цехэй хүдэлмэришэд түмэрэй үлэгдэлнүүдһээ локомотивай деталнуудые бүтээжэ, 10 тонно металл алмажа шадаа.

Булад шудхалгын цехэй электро-пешэнгүүдые халуунда тэсэмгэй, үнэтэй хирпиисээр хушахын орондо кварцева элһэ хэрэглэжэ, 231 мянган хирпиисэ алмагдаа һэн.

Хара металлай прокадаар, модоной материалаар, текстильнэ промышленностиин зүйлнүүдээр, барилгын материалаар хэгдэдэг янза бүриин 19 деталнуудай гаргашын нормо 1985—1986 онуудай туршада шэнээр харагдажа үзэгдэһэн байна. Тиигэжэ дүн хамта 110,5 мянган түхэригэй эдэ материалнууд алмагдаа бэлэй. Гансал 1985 ондо 515 тонно хара металлай прокат, үнгэтэ металлай 160 тонно түүхэй эд, 142 тонно дизельнэ түлишэ, 236 кубометр модоной материал алмагдаһан байха юм.

Гэбэшье электрын, дулаанай элшэ хүсэ алмаха талаар 1985 оной социалис уялганууд дүүргэгдээгүй бшуу. Зарим цехүүд материалнуудые алмаха талаар абаһан социалис уялгануудаа, гаргадаг продукциингаа өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулха түсэбөө бэелүүлжэ шадаагүй. Алмалта, арьбалалтын түлөө тэмсэлдэ цехүүдэй партийна организацинууд, коллективүүд ёһотой анхаралаа хандуулнагүй. Тиимэһээ байгша оной июнь һарада болоһон заводой партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан дээрэ алмалта, арьбалалтын асуудал зүбшэн хэлсэгдээ һэн. Тус суглаан дээрэ түүхэй эд, материал, түлишын-энергетическэ болон хоёрдохиёо хэрэглэгдэхэ нөөсэнүүдые алмаха гуримые шангадхаха талаар тодорхой хэмжээнүүд абтаа бэлэй. Эдэ хэмжээнүүдэй нэгэн гэхэдэ, тусхай зорилготой «Нөөсэнүүдые алмалта» гэһэн комплексно программые зохёолго болоно. Эрдэм, техникын дэбжэлтын түйлалтануудай, түрүү дүй дүршэлэй, гаргашагүй технологи болон бүхы түхэлэй нөөсэнүүдые гаргашалгын түрүү нормо үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгын үндэһэ һуури дээрэ энэ программа зохёогдоо. Мүнөө үедэ нөөсэнүүдые алмаха, арьбалха хэрэгтэ шэглүүлэгдэһэн тусхай зорилготой 6 программа зохёогдонхой юм. Тэдэнэй тоодо «Металл», «Цемент», «Түлишэ-тоһодолгын материал», «Түлишын-энергетическэ нөөсэнүүд», «Хоёрдохиёо хэрэглэгдэхэ түүхэй эд ба үйлэдбэриин үлэгдэлнүүд», «Ой модон ба модоор хэгдэһэн зүйлнүүд» гэһэн программанууд оролсоно.

Манай завод металл ехээр хэрэглэдэг предприяти юм. Заводто металл хэрэглэлгын коэффициент 0,67 болоно. Тусхай зорилготой «Металл» гэһэн комплексно программын гол зорилго гэхэдэ, локомотив, вагон заһабарилгада, запас частьнуудые бүтээлгэдэ хэрэглэгдэдэг нормонуудые доошолуулга, металл алмаха, арьбалха арга боломжонуудые бэдэрэлгэ болоно. Тус программаар хараалагдаһанай ёһоор, арбан хоёрдохи табан жэлэй туршада бүхы нормонуудые шэнээр хаража үзэһэнэй ашаар 1600 тонно хара, 200 гаран тонно үнгэтэ металл, мүн эды шэнээн булад сорго алмагдаха байна.

Үйлэдбэрилэн гаргадаг зарим продукциин шэгнүүрые бага болгоһоной, технологическа процессүүдые нарижуулан һайжаруулһаный, металлай орондо ашаглагдадаг материалнуудые, мүн үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдые хэрэглэһэнэй ашаар 2500 тонно хара металл алмагдаха зэргэтэй юм. Тиигэжэ түмэр хэрэглэлгын коэффициент 0,75 хүрэтэр дээшэлхэ бшуу. Эдэ программануудаар анхан хараалагдаһантай зохилдуулан материал, түүхэй эд болон бусад нөөсэнүүдые алмаха тодорхой даабари цех бүхэндэ үгтөө. Үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдые хэрэглэһэнэй, нөөсэнүүдые алмадаг технологи нэбтэрүүлһэнэй ашаар заводой коллектив юһэн һарын туршада хара металл, прокат гаргашалгын нормые доошолуулха байгша оной түсэб дүүргэжэ, 380 тонно металл алмаа. Мүн сад түмэрэй үлэгдэлнүүдые хэрэглэһэнэй ашаар 25 тонно сад болон гуулин алмагдаа. Байгша оной гурбан кварталай туршада заводой цехүүдэй коллективүүд 260 тонно дизельнэ түлишэ, 1200 тонно котельниин ба пээшэнэй түлишэ, 90 кубометр модоной материал, 1,5 миллион киловатт-час электрын, 14 мянган гикалори дулаанай элшэ хүсэ алмажа шадаа.

Тодорхойлһон гаргашаяа харюулха гэһэн ёһо гурим хадаа материальна, финансова болон бусад нөөсэнүүдые наринаар хиналгаһаа, тоолон тодорхойлолгоһоо эхитэй. Мүн бригада, участок, цех бүхэнэй, предприятиин үйлэдбэридэ ажахын тоосооной гурим нэбтэрүүлгэ нөөсэнүүдые алмаха, арьбалха хэрэгтэ ехэ туһа хүргэхэ юм. Заводой бригадануудай үйлэдбэридэ ажахын тоосооной гурим нэбтэрүүлхэ хүдэлмэри һулаар хэгдэнэ.

Саашадаа ажахын тоосооной гурим үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлбэл, нөөсэнүүдые алмахын түлөө социалис мүрысөөнэй үүргэ нүлөөн дээшэлхэ. Зэд шудхалгын цехэй коммунист В. А. Накваснай хүтэлбэрилдэг бригада, булад шудхалгын цехэй ахалагша мастер З. З. Хабаевай ударидадаг участогай коллективүүд үнэтэй металл, электрын элшэ хүсэ алмаха үүсхэл завод доторoo гаргаа һэн. Тэдэнэрэй үүсхэлые олохон коллективүүд дэмжээ.

Мүнөө үедэ партийна, профсоюзна организацинууд ерэхэ жэлэй социалис уялгануудые зохёохо талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ ябуулжа байнхай. Материальна, түлишын-энергетическэ нөөсэнүүдые алмаха хэмжээ ябуулганууд эдэ уялганууд соо оруулагдаха. Декабрь һарада цехүүдэй хүтэлбэрилэгшэд уялгануудаа хамгаалха юм.

Хамаг нөөсэнүүдые алмаха талаар эмхидхэлэй, техническэ, социально-экономическа хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлбэл, арадай ажахын ургажа байгаа эрилтэ хэрэглэмжэ гүйсэд дүүрэнээр хангагдаха, экономико бэхижэхэ жэшээтэй.

Т. ХАЗОВА,
ЛВРЗ-гэй парткомой секретариин орлогшо.

НЕВАДАДА ТЭҺЭЛЭЛГЭ ХЭГДЭХЭЕЭ БОЛИХО ГҮ?

(СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын пресс-центртэ болоһон пресс-конференци)

Ядерна бүхы тэһэлэлгэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр болюулга хадаа ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые бага болгохо ба саашадаа усадхаха түрүүшын зэлжээнэй хэмжээн, арга зам болоно. Тиимэ байһан тула Рейкьявигта болоһон уулзалга дээрэ энэ арга зам совет талаһаа оруулагдаһан дурадхалнуудай таһаршагүй нэгэ хубинь байһан юм.

М. С. Горбачевой албанай хэрэгээр Инди ошолгын үедэ гар табигдаһан Делиин Деклараци дотор энэ этигэл найдабари дахинаа гэршэлэн харуулагдаһан байна гээд ядерна туршалгануудые болюулха асуудалнуудта зорюулан, совет болон хариин журналистнуудта хэгдэһэн пресс-конференциие нээһэн СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо Ю. М. Воронцов онсолон тэмдэглэбэ. Энэ конференци СССР-эй МИД-эй пресс-центртэ декабриин 2-то болоо.

ПРО-гой талаар договорой журам сахилгые үлөөхэ тухай асуудалай талаар американ талын хараа бодолой гэмээр Рейкьявигта зүбшэн хэлсэгдэһэн нэгэшье хараа шэглэлэй, үгэеэ ойлголсохо ябадалай эсэслэн түйлагдаагүй байһаниие халагламаар. Гэбэшье стратегическэ добтолгын буу зэбсэгүүд ба дунда зэргын зайда буудагдаха ракетэнүүд тухай асуудалнуудаар, мүн ядерна туршалгануудай асуудалнуудай талаар хоёр тала бэе бэеэ ойлголсохоор дүтэ болоһон байгаа гээд конференци нээгшэ үгэеэ саашань үргэлжэлүүлээ. Тодорхойлон хэлэбэл, «ядерна зэбсэгүүдэй туршалгануудые гүйсэд дүүрэнээр болюулха эсэсэй үг зорилготой хөөрэлдөөнүүдые США болон Советскэ Союзай эхилжэ байһанда» зүбшөөлөө үгэжэ байһанаа президент Рейган элирхэйлһэн байна.

Гэбэшье ядерна зэбсэгүүдэй туршалганууд тухай асуудалаар Рейкьявигта үгэеэ ойлголсоһон ушарһаа американ тала мүнөө ог таһа арсажа байнхай. Иимэ хараа бодолойнь шалтагаан шалгалта хэхэ асуудалһаа эхи захатай бэшэ ааб даа. Ядерна туршалгануудые болюулхын тулада хиналта шалгалтын асуудалнууд һаад хэнэгүй. Гансахан һүүлэй жэлэй туршада энэ талаар һанаа зоборито ямаршье асуудалай шиидхэгдэмээр олон дурадхалнууд манай талаһаа хэгдээ, тэдэ дурадхалнуудай хэдэй хэлсээ баталалгада хүрэхөөр байха.

США-гай мүнөөнэй захиргаантай хэрэг харахадаа, тэрэнэй элдэб ааша гаргадагые нэгэтэ бэшэ мэдэхэ болоһонбди. Ямар нэгэ асуудалаар өөрынь хараа бодолой тэрээндэ һаад хэжэ эхилхэдэнь, бээлэйгээ һэлгэһэндэл адляар тэрэнээ тон хүнгэхэнөөр ондоо болгодог байха юм. Иимэ аяг аашань тэрэнэй политикада эгээл таатай онол арга болоһон хэбэртэй. Нэгэ юумэн тушаа хэлэһэн аад, бодото дээрээ тад ондоо юумэ хэжэ байдаг. Энэ хадаа ядерна туршалганууд тухай асуудалнуудта хабаатай. Хиналта шалгалтын хүсэд хангагдахагүй тухай баримта олохын аргагүй болоходо, туршалгануудаа болюулха дурагүй аад, США-гай юрэ хооһон шалтагаан бэдэрдэг байһаниинь бүгэдэндэ мэдээжэ болоһон.

Американ талын ядерна туршалгануудые болюулгаһаа арсажа байһанай шалтагаан юуб гэхэдэ, США гурбадахи үеын ядерна зэбсэгүүдые бии болголгоор сэрэгэй хүсэнэй талаар СССР-һээ булюу байдалтай болохо гэһэн хараа бодол нюуса далдагүйгөөр баримтална.

Буу зэбсэгүүдые ехээр бүтээлгэеэ шэнэ шатада гаргаха зуураа, ядерна зэбсэгүүдэй усадхагдаагүй байһан сагта дэлхэй дээрэ ядерна тэһэлэлгэнүүд нэержэл байха ёһотой гээд Вашингтон сэхэ мэдүүлнэ. Хиналта шалгалтын асуудалаар Вашингтоной урдаа баридаг шалтагаанай хубхай хооһон, халхабша байһаниие совет-американ хөөрэлдөөнэй мэнэ һаяхан дүүрэһэн гурбадахи раунд үшөө дахин гэршэлэн харуулба.

Ядерна туршалгануудые болюулха асуудалай талаар Женевэдэ болоһон совет-американ хөөрэлдөөнэй гурбадахи раундын дүнгүүд дээрэ тогтон үгэ хэлэһэн, атомна элшэ хүсэ ашаглаха талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ А. М. Петросьянц пресс-конференци дээрэ мэдүүлгэ хээ. Советскэ Союзай үсэд нэтэрүүгээр дурадхаһанай ашаар, аяар зургаан жэлэй туршада таһалдаад байһанай һүүлээр, ядерна туршалгануудые зогсоохо хэрэгтэй холбоотой асуудалнуудаар 1986 оной июль һарада түрүүшын зүбшэлэлгэ үнгэргэгдөө. Имагтал Рейкьявигта болоһон уулзалгын һүүлээр энэ хэрэг һууриһаа нэгэ бага хүдэлгэгдөө. Ноябрь һарада гурбадахи раундын эхилээд байхада, американ тала урдань миил эрилтэ табидаг уулзалгада ерээ бэшэбди, харин хөөрэлдөө хэхэеэ ерээбди гэжэ мэдээсэһэн байха юм. Энэнь хадаа урагшаа хэгдэһэн ямар нэгэ хүдэлсэ болоһон гээшэ. Гэбэшье бодото дээрээ ямаршье урагшаа дабшаса болоогүй. Ушар шалтагааниинь юуб гэхэдэ, договор баталалгада бэлдэхэ тушаа асуудал харахаһаа байха ядерна [...] гүүдэй туршалгануудые [...] люулха арга замуудые [...] рэлгэ бодото ёһоор [...]

Американ делегаци [...] алын асуудалнуудые [...] хые дурадхаа. Тодорхой [...] хэлэбэл, хэгдэжэ байһа[н] [...] на тэһэлэлгэнүүдэй [...] дорхойлготой холбоот[ой] [...] далаар. Ядерна тэһэлэ[лгэ] [...] дэ зогсооһон, зүгөөр [...] шье эрилтэгүйгөөр бүт[ээ] [...] рэлгэнүүдээ зогсооһо[н] [...] талада энэ асуудал [...] удха шанартай бэшэ [...] зэбсэгүүдэй туршалга[нуудые] [...] болюулха тухай догов[ор] [...] али хэлсээ баталха а[...] дүтэлхын тулада алх[ам] [...] гэжэ энэ асуудалда [...] үгэнэбди гээд а[...] талын хэлээ гээшэ һ[...] дэнэр тэрэнэй дурад[хал] [...] ража үзэхөөр бэлэн [...] бди. Теэд тиимэ юу[...] дээгүйнь харамтай.

Американ тала ин[...] дүүлээ: ядерна зэ[бсэг] [...] туршалгануудые болю[улха] [...] лаар хөөрэлдөөн дээ[рэ] [...] на зэбсэгүүдые усад[хаха] [...] нэгэн доро ядерна т[...] нуудые болюулга ха[...] шын алхам бэшэ, хари[н] [...] алхам болоно. Энэ [...] бодото байдалтай [...] холбоогүйгөөр табигд[...] гэжэ хэлээ һаа, юрын [...] хэндэ ойлгосотой бай[...] бэ туршалгануудай зо[...] жо байгаа һаа, ядерна [...] гүүдые шэнэлэн хубил[...] шэнэ түхэлэй буу зэбс[эг] [...] бүтээхэгүйн тулада [...] алхамууд болохо ха [...]

«Эсэсэй», тодорхойл[он] [...] бэл, «удаан болзорой [...] го тухай американ тал[ын] [...] дэг байһан гайхалт[ай] [...] юрын, бодото байда[л] [...] боотой асуудал т[...] «Удаан болзорой зор[илго] [...] шэ юун гээшэб? Жэл [...] гурбан жэл? Хэды жэл [...] леэгдэхэб? Харюунь [...] хы. дэлхэй дээрэ [...] байдалай байгуулагда[...] на зэбсэгэй хэрэгүү[д] [...] сагта. Ядерна зэбсэ[г] [...] байһан сагта турш[алга] [...] хэгдэхэ ёһотой. Иимэ [...] американ талын хараа [...] Энэ хараа бодолынь [...] бодото ёһоор бэлдэ[...] ерэхэ арга огто [...] Хөөрэлдөөнэй гурба[дахи] [...] унд таатай үрэ дүнгү[...] раагүй.

Һүүлээрнь Ю. М. Во[ронцов] [...] А. М. Петросьянц, со[вет] [...] лон американ эрдэмт[ад] [...] захстанда үнгэргэгдэһэ[н] [...] лексно туршалгын ту[...] лэгшэ Армениин ССР-эй [...] гэшүүн-корреспондент [...] Нерсесов журналист[...] асуудалнуудта харюуса[...] на.

ҺААЛИШАДАЙ АМЖАЛТА

Колхозоймнай һаалишад гүрэндэ һү худалдаха жэлэйнгээ түсэбтэ даабариие октябриин 15-да дүүргээ һэн. Һаяхана ажахын һаалишад 8 мянган центнер һү үйлэдбэрилхэ гэһэн жэлэйнгээ даабариие дүүргэһэнээ мэдүүлээ.

Ажахын хоёр һү һаалиин фермэдэ 18 һаалишан хүдэлнэ. Тэдэнэй 9-ниинь жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө хоёр мянган гү, али хоёр мянганһаа үлүү килограмм һү һааһан алдартай. Жэшээнь, 1-дэхи МТФ-гэй һаалишан, дүй дүршэлтэй В. Р. Дабаева байгша оной 10 һарын туршада һаамхай үнеэн бүриһөө 2043 килограмм һү абанхай.

Зунай бэлшээриин үедэ районой ажахынуудай һү һаалиин фермэнүүдэй хоорондо дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүдээр Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой 1-дэхи МТФ-гэй коллектив (даагшань Т. А. Сокорева), район доторoo хоёрдохи һуури эзэлээ. Энэ коллектив зунай һарануудта һаамхай үнеэн бүриһөө 1237 килограмм һү абаһан байна. Һаяхана тус коллективтэ социалис мүрысөөндэ илагшын диплом болон 200 түхэриг мүнгэн шан барюулагдаа.

Мүн лэ зунай һарануудай дүнгүүдээр колхозой эрхим һаалишадай нэгэн Валентина Ринчиновна Дабаева «Районой чемпион» гэһэн үндэр нэрэдэ хүртөө. Даалгагдаһан үнеэн бүриһөө 1591 килограмм һү тэрэ һаагаа. Габшагай ажалаараа шалгарһан һаалишанда «Районой чемпион» гэһэн торгон лентэ зүүлгэдээ. Энээнһээ гадна Хүндэлэлэй гра[мота бо]лон 100 түхэриг мүн[гэн шан] барюулагдаа.

Мүнөө ажахын һү [...] фермэнүүдэй хоёр [...] үнеэн бүриһөө хоё[р] [...] килограмм һү абаха [...] дүүргэхээр ойртонхой [...] 1987 оной үбэлжэлгэ[...] һаамхай үнеэн бүри[...] килограмм һү һааха [...] лэгдэһэн үбһэ тэжээл[...] тайгаар хэрэглэхэ, ажа[л] [...] рам болон эмхидхэлые [...] руулха гэһэн социалис [...] нуудые һаалишадна[й] [...] Үндэр уялгануудаа [...] байһандань найдана[б] [...]

В. АЮРЗА[НА],
Загарайн ра[йон]
Карл Марксын нэр[эмжэтэ]
колхозой парт[...]
секр[етарь].

Совет орон дотор

ӨӨҺЭДТӨӨ БЭЛЭГ ХЭБЭ

ТОЛЬЯТТИ. Түрүүшын киносеансда орохо уряалай билеедүүд Тольяттиин олохон залуушуулда үгтэбэ. Түсэбөөр хараалагдаһан болзорһоо хоёр һараар урид эндэ хоёр шэнэ кинотеатр нээгдээ. Эдэнь болбол «дүрбэн амаралтын үдэрэй» программаар баригдажа, болзорһоо урид тушаагдаһан социально-соёлой болон ажаһуудалай түрүүшын объектнүүд болоно.

Хотын барилганууд дээрэ амаралтын дүрбэн үдэр хүдэлхэ гэһэн Волжско автозаводой комсомолшуудай үүсхэлые Тольяттиин бүхы предприятинуудай коллективүүд дэмжэһэн байгаа. Социально-соёлой болон ажаһуудалай 60 объект дээрэ ажалай десантнууд хүдэлөө. Тиигэжэ түрүүшын дүн түйлагдаба. Тус тустаа 800 хүнэй һууритай тааруу зохид хоёр кинотеатр түрүүшын харагшадые хүлеэн абаба.

Волжско автозаводой соёлой байшан, спортивна комплекс, бусад объектнүүд хурдан түргэнөөр баригдана. Залуушуулай түрэл хотодоо бэлэглэһэн амаралтын дүрбэн үдэрэй аша туһань Тольяттиин хүн зондо харагдажа эхилээ.

УТА НАҺАТАЙШУУЛАЙ ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ СААД

ЛЕРИК (Азербайджанай ССР). Далайн нюруунһаа нэгэ хахад километр үндэртэ оршодог хадата хизаарай үндэр наһатайшуул эб найрамдалай саад һуулгаба. Ута наһатайшуулай следто хабаадагшад яблониин залуу мододые урма зоригтойгоор һуулгаа. Һүүлдэнь концертдэ хабаадажа, арадай ёһололой дуунуудые, хатар гүйсэдхөө.

Ветерануудай байшанда залуушуултай уулзахадаа, тарилашадай болон малшадай гэр бүлэнэрэй хүндэтэй аха заха зон Совет засагай болон хамтын ажалай түлөө тэмсэлэй жэлнүүд тухай һанаандаа оруулаа. Нэгэ үе сагта ажаһууһан Толстой, Чехов, Ордубада гэгшэдэй шэлэгдэмэл зохёолнуудые тэдэнэр ашанар гушанартаа эндэһээ худалдажа абаа.

Урдань колхозой бригадираар хүдэлдэг байһан, следто хабаадаһан 111 наһатай Хасрат Меликов иигэжэ хэлэбэ:

— Эб найрамдалай жэл дүүрэжэ байна, тиин бидэ газар дэлхэйн бүхы хүнүүдтэ амгалан тайбан, ажана тэниглэн байдал, ута наһа хүсэнэбди. Бидэнэй хүн бүхэмнай ажабайдалай ехэ зам гаталжа, хэдэн арбаад жэл үнэн сэхээр ажаллаа, үнэр баян гэр бүлэтэй. Тиин манай үхибүүдтэй, ашанар гушанартай хамта гурбан мянгадахи ониие угтажа, мүнөөдэр һуулгаһан яблони мододой саадта сасуутантая дахин уулзаха бэзэбди гэжэ найданабди.

НААДЫШ, ВЯТКЫН ГАРМОНЬ!

КИРОВ. Кировскэ областной филармониин сценэ дээрэ хүдөөгэй хүхюун һайндэр нээрэбэ. «Наадыш, Вяткын га[рмонь]» гэжэ харалгын түгэсхэ[лэй кон]цертдэ областиин бүх[ы район]нуудһаа эрхим гармо[нистнууд] хабаадаһан байна.

Арадай хүгжэмшэдэй [...] ной харалгада эгээл [...] һуурин тосхонуудай [...] шад баһал хабаадалсаб[а] [...] монь дээрэ бэрхээр [...] зоноороо Вяткын газа[р] [...] доо суурхадаг бай[...] нөөшье эндэ бэлиг[...] хүгжэмшэд олон. Соёлой [...] мэрилэгшэдэй урдаа [...] элдэб мэргэжэлэй, элдэ[б] [...] най хэдэн зуугаад хүн [...] рюусаһан байна. Түрү[...] дөөгэй болон заводуудай [...] лой байшангуудта, хар[...] дэнь районно харал[га] [...] тусхай мэргэжэлгүй хүгж[эмшэд] [...] мүрысэһэн байгаа. Ил[...] рагшад областной түг[...] гэсхэлэй концертдэ хаб[...]

Советскэ районой [...] тосхонһоо ажалай ветер[ан] [...] Кузьмин өөрынгөө хэ[...] моньтой хээээдэшье [...] гүй. Тэрэнээ абаад, түг[...] цертдэ баһал ерээ. Га[...] наадажа шадаха бэшэ [...] гармонь дархалжа [...] уран гартан областид[...] үсөөн бэшэ байба. Арадай [...] струмент дархалха [...] тэдэнэр үбгэ, эсэгэнэр[...] залгамжалан абаһан бай[...] Тиимэһээл гармонь үй[...] рилхэ талаар мэргэжэлт[...] һан Ганинска фабрик[...] дэлмэрилэгшэдтэ энэ [...] онсо һонирхол үүсхэ[...] на. Филармониин, фой[...] предприятиин хүгжэмэ[...] дукци дэлгээгдэв.

(ТАСС)

Арадай хиналтын ulан

ШАЛГАЛТЫН ХҮСӨӨР

[illegible] болон правительство алмалта, [illegible]ийлаха асуудалда горитой анхарал [illegible] байна. Энээниие хараада абан, [illegible] арадай хинагшад гүрэнэй [illegible] бусаар хандаха ябадалтай тэм[illegible]нүүд болон рейднүүдые үнгэр[illegible] районой арадай хинагшад элект[illegible] алмаха талаар «Татарский [illegible] карьероуправленидэ ябуулагда[illegible] шалгажа үзэбэ.

[illegible]иятида түлишэ болон электрын [illegible]аха талаар арбан нэгэдэхи та[illegible] ябуулганууд гол түлэб [illegible] тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиигэжэ [illegible]дые абаһанай ашаар 1,6 мил[illegible]-час электрын элшэ хүсэн ал[illegible]. 1985 ондо бүхы дээрээ 465 [illegible]атт-час алмагдаа. Тодорхойлбол, [illegible] продукци үйлэдбэрилгэдэ тү[illegible] 6,15 киловатт-час электрын элшэ [illegible]лагдаха байһан аад, 5,68 кило[illegible] хүсэн хэрэглэгдээ ха юм.

[illegible] ключ» карьероуправлениин кол[illegible] арга боломжонуудые хара[illegible] байгша ондо 200 мянган кило[illegible]рын элшэ хүсэ, дулаанай элшын [illegible] алмаха социалис уялгануудые [illegible]лгонь үйлэдбэридөө түрүү тех[illegible]жоруулга ба автомат түхеэрэл[illegible]рүүлһэнэй, электрын элшэ хү[illegible]гашалдаг приборнуудые хэрэг[illegible]ной, хэрэгтэй хэрэггүй газарта электрын элшэ хүсэ хооһоор гаргашалха ябадал болюулһанай ашаар түйлагдаха юм. Электрын элшэ хэрэглэдэг түхеэрэлгэнүүдэй техническэ байдал ходо шалгаха, хинаха, шулуун нүүрһэ һайнаар хадагалха, гаргашыень гуримшуулха гэжэ хараалагдана. Тиихэдэ үйлэдбэриин объектнүүдые болон байрын гэрнүүдые үбэлэй үедэ дулаагаар хангаха схемэ нарижуулха талаар хэмжээнүүд абтана гээд шалгалта харуулба.

Гэхэтэй хамта түлишэ, электрын элшэ хүсэ алмаха ба арьбалха талаар хүдэлмэридэ дутагдалнууд бии байһаар. Тус предприяти түлишэ ба электрын элшэ хүсэ алмаха талаар республиканска социалис мүрысөөндэ оролсоогүй байна. Алмалта хэхэ тухай харуулан ойлгуулгын хэрэгсэлнүүд үгы, Түлишэ ба электрын элшэ хүсэ алмаһанай түлөө урмашуулгын хэмжээнүүд ёһын тэдыхэ хараалагданхай. байба. Карьероуправлениин ээлдэг талмай дээрэхи электро-түхеэрэлгэнүүдые һайнаар хүдэлгэдэг болгохын тула шанга хэмжээнүүд абтаха ёһотой.

Түлишэ болон электрын элшэ хүсэ алмаха талаар эдэ дутагдалнуудые усадхахыень «Татарский ключ» карьероуправлениин ахамад инженер Ю. П. Архиповта арадай хиналтын комитет дурадхаба.

Н. ОЧИРОВ,
Загарайн районой арадай хиналтын комитедэй инспектор.

Үйлэдбэриин «Туяана» нэгэдэлэй оёдолшон Вера Филиппова байгша оноймнай түсэбые сентябрь һара соо дүүргэжэ шадаһан байна. Бэрхэ оёдолшон Агууехэ Октябриин 70 жэлэй ойн үдэр болотор арбан хоёрдохи табан жэлэй түрүүшын хоёр жэлэй түсэб дүүргэхэ тухай социалис абанхай. Коммунис ажалай ударник Вера Филипповна түрүү оёдолшон байхаһаа гадна нийтын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг: тэрэ арадай хиналтын бүлэгэй гэшүүн байһан тула үйлэдбэриин доторо үнгэргэгдэдэг шалгалтануудта эдэбхитэйгээр хабаададаг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Филиппова.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

[illegible]АЙША ХЭРЭГЭЭР ХАНДАНА

[illegible]хилээмэнэй про[illegible]комбинадай хүдэл[illegible] хинагшад һая [illegible] байна. Тус ком[illegible] зөөридэ хай[illegible]хандадаг ушар ба[illegible]галтаар элирүү[illegible]ээлхэдэ, зарим [illegible] дээрээ хушал[illegible]лгагдажа, шана[illegible] Хилээмэнэй зарим продуктнууд хулгайлагдана. Ороһо таряа тээрмэдэдэг технологи һайнаар сахигдадаггүй дээрэһээ тус комбинадта дээдэ сортын гурил бэлдэхэ түсэб дүүргэгдэнэгүй. Тэрэшэлэн гурил бэлдэдэг цехтэ бэлэн болоһон продукци сорто сортоороо илгагдажа табигданагүй, заримдаа гурилынь халажа, шанарынь муудана.

Тоо бүридхэл эндэ муугаар эмхидхэгдэнхэй. Ушар тиимэһээ тус комбинат аяар 150 тонно продукци зэхигшадтаа багаар эльгээгээд байна.

Республикын арадай хиналтын комитедэй шиидхэбэреэр Заудинска хилээмэнэй продуктнуудай комбинадай хүтэлбэрилэгшэд зэмэдэ хүртоо.

В. ЕУДАЕВ.

[illegible]НАГШАДАЙ ҮҮСХЭЛЭЭР

[illegible] районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой арадай [illegible] гол бүлэг бүхы хүдэлмэриеэ шэнэдхэн хубилгаха [illegible] ехэ оролдолго гаргажа байна. Булагай [illegible]

[illegible]

талай туршада гансал хоёрдохи сортын һү тушаадаг бай[illegible]

[illegible]

үбһэ бэ[illegible]рай тала[illegible]

[illegible] минтай гурил бэлдэгдэжэ, шэнэ сараи соо хадагалагдаба. Энэ шэмэтэй тэжээл залуу малда үгтэхөөр хараалагдана. Арадай хинагшадай энэ хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр оролсоһоной ашаар үбһэ тэжээлэй шанар энэ жэлдэ нилээд һайжарба гээд онсолхо хэрэгтэй.

[illegible] олоной хараха газарта үлгэгдэдэг.

[illegible] колхозой арадай хинагшад хи[illegible] бүлэгэй гэшүүд [illegible] һарада үүс[illegible]ажахынуудта түл [illegible] хүдэлмэриие өө[illegible] доро абая гэ[illegible] арадай [illegible] бэшэгээр [illegible]. Тэрэ бэшэгнай [illegible] Сэлэнгэ» газе[illegible] бэлэй.

[illegible] колхоз соо[illegible] урдахи жэл[illegible] бүри һайнаар [illegible] урдаа та[illegible]. Эхэ хонидой [illegible] абалгын үедэ [illegible] харюусал[illegible] арадай хинагшад [illegible] дун[illegible] һэн. Арадай [illegible] хоног соо нэ[illegible] шалгалтанууд ба [illegible] үнгэргэжэ, дутаг[illegible] усадхаха тухай [illegible] отделениие [illegible]дирнууд, мэргэ[illegible] хүтэлбэрилэгшэ[illegible] байгаа. Ара[illegible] элирүүлһэн ду[illegible]дхалнууд тухай [illegible] колхозой прав[illegible] дээрэ хоёр [illegible] хэлсэгдэһэн бай[illegible] хиналтын бүлэгэй [illegible] хонишод Дмитрий Турбянов, Шарап Бальчинов, колхозой хоёрдохи отделениин цеховэ бүлэгэй түрүүлэгшэ Максим Данзанов болон бусад шалгалтануудые үнгэргэхэдэ илангаяа эдэбхитэйгээр хабаадаа. Арадай хинагшад дутагдалнуудые элирүүлхэһээ гадна тэдэниие усадхаха хэрэгтэ туһалха гэжэ оролдодог байгаа юм гээд онсолхо хэрэгтэй. Арадай хинагшадай оролдолгын дүн гэхэдэ, колхозоймнай хонишод байгша ондо 100 эхэ хонин бүриһөө 83 хурьга түлжүүлжэ абаа. Тиихэдэ Д. Турбяновай, Ц. Санжиевай, Г. Цыреновэй даадаг хонишодой бригаданууд 100 эхэ хонин бүриһөө 100 гаран хурьга түлжүүлжэ шадаһан байна. 1985 онтой сасуулбал, 100 эхэ хонин бүриһөө байгша ондо 13 хурьган олоор түлжүүлэгдэбэ бшуу. Тиигэжэ абапан социалис уялгануудынай амжалтатайгаар дүүргэгдэбэ.

Һү үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха асуудалда арадай хиналтын бүлэг горитой аһхарал хандуулдаг байгаа. Арадай хиналтын постын гэшүүд һүнэй шанарые хоёр дахин шалгаһан байна. Юуб гэхэдэ, Ягодный һүнэй комплексын һаалишад байгша оной нэгэдэхи каартал[illegible] Мүнөө Ягодный һү һаалиин фермынхид г а н с а л нэгэдэхи сортын һү тушаадаг болоод байна, һү үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха түсэбшье урагшатайгаар бэелүүлэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, һү гүрэндэ худалдаха талаар 9 һарын түсэб болзорһоо урид дүүргэгдээ.

Мал ажалда хүдэлмэрилдэг арадай хинагшад шалгалтын хүдэлмэридэ хододоо эдэбхитэйгээр хабаададаг гээд тэмдэглэлтэй. Ягодный һүнэй комплексын постын гэшүүд Т. И. Паначева, Д. П. Норбоева, С. К. Черных, Булагай фермын арадай хиналтын постын гэшүүд Д. А. Ринчинова, Н. И. Григорьева болон бусад тэрэ тоодо оролсодог.

Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ талаар түсэбтэ даабаринуудаа амжалтатайгаар дүүргэхын тула тэжээлэй бата бэхи бааза хэрэгтэй гээд бултанда мэдээжэ. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой луговодууд жэл бүри үбһэ тэжээл ехээр абадаг гэжэ район соогоо суурхадаг. Һүүлэй жэлнүүдтэ илангаяа ехэ амжалтанууд түйлагданхай. Гэбшье колхозой бэлэдхэһэн үбһэнэй шанар һайн гэхын аргагүй гээд малшад тэмдэглэдэг, шүүмжэлдэгшье юм. Ушар тиимэһээ арадай хиналтын бүлэг

Таряа тарилгын, мүн таряа хуряалгын үедэ полевой станууд дээрэ арадай хиналтын сагзуурын постнууд эмхидхэгдэһэн байна. Энэ постые бэрхэ механизатор, арадай хиналтын гол бүлэгэй гэшүүн В. Р. Нимаевударидаа. Тус постын гэшүүд техникэ ашаглалгые, түлишэ ба түрхисын материалнуудые гаргашалгые, таряалангай газар элдүүрилгые, таряа хуряалгын ябасые ба бүхы хүдэлмэриин шанарые хиналтадаа абаһан байна. Байгша ондо манай колхоз гүрэндэ таряа тушааха түсэбөө дүүргээ. Энэ илалтада арадай хинагшадайшье хубита бии гээд тэмдэглэхэ байнаб.

Байгша ондо арадай хиналтын бүлэгүүд болон постнуудай тоосоото һунгалтын суглаанууд болобо. Тэдэ суглаанууд дээрэ ажал хэрэгээ һайжаруулха талаар дурадхалнууд оруулагдаһан байна. Жэшээлхэдэ, Булагай һү һаалиин фер[illegible]

Тэрэмэндэ манай колхозой арадай хинагшад Загастайн сельскэ Советэй саг үргэлжын комисситай хамта малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлэй хүдэлмэри шалгаа. Малай байрануудые, тэжээлэй кухнинуудые шалгаабди. Тэрэ шалгалтын дүнгүүдтэй материал районой «Улаан Сэлэнгэ» газетын хуудаһанда толилогдоһон байна.

Арадай хиналтын бүлэгтэ тоосоото һунгалтын суглаануудай үедэ 42 хинагша һунгагдаа. Тэдэмнэй бултадаа хүн зондоо хүндэтэй, үйлэдбэриин элдэб һалбарида ажаллудаг хүнүүд гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Гэхэтэй хамта манай хүдэлмэридэ дутагдалнууд үшөөл бии байһаар. Тодорхойлон хэлэбэл, бидэнэр заримдаа жэжэ-божо асуудалнуудаар шалгалтануудые үнгэргэнэбди. Арадай хинагшад бултадаа шалгалтада хабаададаг гэхын аргагүй, Шалгалтын ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар үшөөл ехэ оролдолго гаргаха хэрэгтэй.

Арбан хоёрдохи табан жэлэй түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ арадай хинагшад өөрынгөө хубитые оруулха ёһотой гэжэ онсолон тэмдэглэхэ хүсэлэнтэйб.

ТАСС — АПН
ХИЛЫН СААНАҺАА

[illegible]ЫН ПРЕЗИДЕНТ ОРОНОЙ [illegible]АДЫН ПОЛИТИКА ТУХАЙ

[illegible] Анголын Ара[illegible] дэлхэйн бү[illegible] адли тэгшэ [illegible] һуури дээрэ [illegible]саа тогтоохые [illegible] НРА-гай пре[illegible] Эдуарду душ [illegible]лбэ. Республика [illegible]ратическа обще[illegible] тулада али [illegible] ашатай туһатай [illegible] холбоо хүгжөөхэ [illegible] тоолонобди.

[illegible] арадуудай гори[illegible]далнуудта хэ[illegible] хандадаг Ба[illegible] гүрэнүүдэй [illegible] шүүмжэлбэ. [illegible] үндэһөөрнь усадхаха зорилготойгоор ЮАР тушаа хорилтын хэмжээнүүдые абахые Баруун Европын оронуудые Ж. Э. душ Сантуш уряалба. Ороной бүхы арадай аша туһада харюусадаг, зүһэ шарайн илгаа гарган газаашалдаггүй демократическа общество урда Африкада байгуулангүй, тогтонижонги байдал хангахын аргагүй гээд тэрэ хэлээ.

Намибиин асуудалые түргөөр гуримшуулгада шэглүүлэгдэһэн али бүхы дурадхалнуудые хаража үзэхөөр бэлэн байһан тухайгаа президент мэдүүлээ.

ЦК-гай Генесекретариин албанай [illegible] ошолгонь со[illegible] харилсаануудые [illegible] шэнэ ехэ түл[illegible] газар дэлхэйн [illegible] ядерна дайнһаа [illegible]да эсэшэ суса[illegible] хүдэлхөөр хоёр [illegible] шиидэнхэй бай[illegible]. Гүрэнэй бо[illegible] элитэ мэдээжэ [illegible]ашад, олониитэ[illegible]нүүдые дамжуул[illegible] оронуудай хэ[illegible] тэмдэглэ[illegible] эсоролгоһоо га[illegible] абархын түлөө [illegible] боложо байхада, [illegible] энэ агууехэ [illegible] өөрөө ехэ хуби[illegible] онсо ехэ үйлэ хэрэг болоно, гээд «Үнэн» газетэ тэмдэглэнэ. Хоёр ороной арадуудай аша туһада Советскэ Союз болон Инди хоёрой хоорондо заншалта хани барисаа

[illegible]ААТАР. М. С. [illegible] албанай хэрэгээр [illegible]онь, хоёр оро[illegible] хүтэлэгшэдэй уул[illegible]эһэниинь, тэдэ[illegible] табиһан хамтын [illegible] политическэ

НЬЮ-ЙОРК. Колони болюулха асуудалнууд ООН-ой Генеральна Ассамблейн 41-дэхи сессиин гол анхаралда байба. Колониальна байдалтай оронууд болон арадуудта бэеэ даанхай байдал олгохо тухай декларациин хэрэгжээр бэелүүлэгдэжэ байһые тэрээндэ хабаадагшад зүбшэн хэлсэнэ.

Энэ түүхэтэ документын баталагдаһан абтаһан сагһаа хойшо таби гаран колони бэеэ даанхай байдалтай болоо, гээд Австралиин, ГДР-эй, Индиин, Кубын, Фиджиин болон бусад оронуудай делегадууд тэмдэглэбэ. Национальна сүлөөрэлгэ түйлаһан арбаад залуу гүрэн ООН-до өөрынгөө һууриие эзэлхэл ёһоороо эзэлээ гээд колони болюулха комитедэй үмэнэһөө О. Орамас Олива (Куба) мэдүүлээ. ООН-ой дэргэдэхи ГДР-эй саг үргэлжын түлөөлэгшын һанамжын ёһоор, тус деклараци колонидо эсэргүүсэн

ГЕНЕРАЛЬНА АССАМБЛЕЙН 41-дэхи СЕССИ ДЭЭРЭ

тэмсэдэг хүсэнүүдэй манифест болон тодороо. Баруунай оронууд ЮАР-ай харлис засаг захиргаантай харилсаа холбоо бэелүүлнэ гээд үгэ хэлэгшэд шангаар шүүмжэлээ. ООН-ой харгалзалга доро байдаг Номгон далайн аралнуудтахи (Микронези) хэрэг байдал һанаа зобоомо. США тэдэниие өөрынгөө сэрэгэй-стратегическэ плацдарм ба колони болгожо, нюуса далдагүйгөөр булимтаран нэгэдүүлнэ гээд СССР-эй делегат Е. Г. Кутовой мэдүүлбэ. Колониальна оронууд болон арадуудта бэеэ даанхай байдал олгохо тухай деклараци хазагайруулан, энэ газар дайдын түлөө харюусадаг Аюулгүйн Советые алад гаража, эдэ бүгэдэ хэгдэнэ. Гадаадын монополинууд болон транснациональна корпорацинуудай дээрмэдэлгэтэ ажал ябуулгань колониальна болон дулдыданги оронуудай арадуудай аша туһада ехэ хохидол ушарууна гээд совет түлөөлэгшэ тэмдэглэбэ. Имагтал иимэ ажал ябуулгань декларациие түргөөр ба хүсэдөөр бэелүүлхэ, үнэн зүб үндэһэ һуури дээрэ гүрэнүүдэй хоорондохи экономическа харилсаануудые шэнэдхэн хубилгаха замаар гол һаад тодхор болоно гээд тэрэ тэмдэглээ.

Декларациин гол ёһонуудые хүтэлбэри болгон, Намибида, Микронезидэ, Шэнэ Каледонидо болон бусад колониальна ба дулдыданги оронуудта бэеэ даанхай байдал түргөөр олгохын түлөө Советскэ Союз тэмсэнэ гэжэ СССР-эй делегат хэлэбэ.

ДЭЛХЭЙДЭ— АМГАЛАН ТАЙБАН БАЙДАЛ

саашадань хүгжөөлгэдэ, Азида, мүн бүхы түби дээрэ амгалан тайбан, аюулгүй байдал бэхижүүлгэдэ тэдэнэр ехэ хубитаяа оруулна. Хоёр ороной — СССР-эй болон Индиин харилсаата ябуулганууд этигэл найдалда, адли тэгшэ эрхэдэ үндэһэлнэ, нэгэ нэгэнэйнгээ аша туһые хараада абана. Тэдэнэрэй харилсаанууд бусад гүрэнүүдэй аша туһада зүришэнэгүй, тэдээндэ эсэргүүгээр шэглүүлэгдэнэгүй. Уласхоорондын шахардуу байдал һулаpуулхын, ядерна дайнай аюул зайсуулан сарахын түлөө тэмсэлдэ энэ уулзалгань шэнэ ехэ түлхисэ болобо.

ТОКИО. М. С. Горбачевые айхабтар дулаанаар угталгань СССР-эй болон Индиин хоорондохи заншалта холбоо барисаанай гансал дүн бэшэ, харин дэлхэйн оршондо энэ хоёр гүрэнэй аша туһын таараладаг байһые харуулаа, гээд «Асахи» тэмдэглэнэ. Хүнэй ами наһан дээдын баялиг гэжэ сэгнэгдэхэ зэргэтэй гээд Москва Дели хоёр тоолоно. Тиимэһээл тэдэнэр Делиин деклараци доро гараа табижа, ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хэрэглэлгые хориһон уласхоорондын договор дары түргөөр баталхые дурадхаһан байна.

ПАРИЖ. «Юманите» газетэ энэ уулзалгын дүнгүүдые «ехэ амжалта» гээд сэгнэбэ. Совет хүтэлбэрилэгшые Инди иимэ халуунаар угтан абаһаниинь хүлеэһэнһээ үлүү болобо. Делидэ б о л о һ о н х ө ө р э л д ө ө н ү ү д үнэхөөрөө түүхэтэ үүсхэлнүүдые гаргаха арга боломжо хоёр гүрэндэ олгоһон байна. Ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряалтын ба бүгэдэнийтын амгалан тайбан байдалай аша туһада шухала бүхы юумэ хэхые уряалжа, бүмбэрсэг дэлхэйн бүхы гүрэнүүдтэ хандаһан КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин болон Индиин премьер-министрэй хандалга тэдэнэй дундаһаа гол шухаланиинь болоно. Ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые яаралтайгаар бутээлгые болюулха, дэлхэй дээрэхи шахардуу байдал һулаpуулха бодото шиидхэбэринүүдые бэдэрэлгэдэ бүхы гүрэнүүд өөрынгөө үүргэ дүүргэхэ уялгатай гэжэ совет-индиин хамтын мэдүүлгэ соо найруулагдаһан һаналые бүхы зон дэмжээ.

Буряадаймнай уран зохёолшодой шэнэ бүтээлнүүдһээ

БАЛДАН ЯБЖАНОВ

Эрьеын шүүдэр

Повестьһоо хэһэг

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь декабриин 2-ой номерто).

— Петухтай тулалдаһыень хаана хараа юмши?

— Ном соо уншаа хүм... Ямар ном соо уншаа һэнбиб даа?.. Мартаад ябайнаб,— гэжэ Майтагсаан бодолгодо абтан зогсоно.

«Энэмни үгэтэй, зугаатай боложо эхилбэ гү? — гэжэ би һанаандаа баясанаб.— Ямар ехэ зол бэ?..».

Теэд би эндүүрбэб. Майтагсаамни баһа амандаа уһа балгажархиба. Тиигэбэ ябашье би юунэйшье болоогүй мэтэ, шандагадай мүр бэдэрнэб. Хилархан шандаганай мүр хаража, хадуужа абаһан хүн тэрэнэй мэхые гайхажа барахагүй байха. Тэрэнэй гүйдэл гүрөөһэнэйшье, шонынше, буга, хандагайншье, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ой тайгын ан арьяатан бүхэнэй гүйдэлһөө тад ондоо юм: энэ заахан, хилархан амитан хойто хүлөө урдахи хүлнүүдтэеэ зэргэсүүлэн табяад, харин урдахи хүлнүүдээ хойно хойноһоонь дабхасалдуулан хаяжа һүрэдэг юм. Түргөөр гүйхэдөө, хойто хоёр хүлөө урдахи хүлнүүдһээ холо урда хаядаг. Юундэб гэхэдэ, хойто хоёр хүлөөрөө хүсэлжэ холо һүрэнэ ха юм. Шандаган — ехэ хурдан амитан. Нохойшье тэрэниие хүсэдэггүй. Хэрбээ арьяатанай хүсэжэ ерээ һаа, гүйдэл дундаа хажуу тээшээ тэрэ халба һүрэдэг, харин хойноһоонь бүхы шадалаараа гүйжэ ябаа шоно, нохойнууд хүсэндөө диилдэжэ, ходо гарашадаг юм. Тэдэнэйнгээ эрьежэ, хүсэжэ ерэтэрнь, хилархан хүйхэрнай хараа бараагаашье харагдахаяа болишодог гээшэ ааб даа. Иимэ арга мэхын ашаар сагаа, газараа абажа, дайсанаа мэхэлжэ, зэээхэ аргатай амитан юумэл даа. Энээнһээ гадна шандаган ондоо амитанда орходоо нэгэ онсо гайхалтай шэнжэтэй. Үбэл саһанай ороходо, хөөбэр сагаан дэгэлээ үмдэжэрхидэг, хабар, саһанай хайламсаар, борохон үнгэтэй тэрлигээ хэдэржэ, үбэл болотор һөөг бургааһанай саагуур хорожо амидардаг. Байгаали эхэнь энэ ахир заахан үриингөө арьяатанай аманда абаһаар орохогүйнь тула иимэ онсо арга үршөөгөө ёһотой. Энэ оршолонто юртэмсэ дээрэ түрэһэн амитан бүхэн өөрын лэ арга шадалаар, өөрын лэ хуби заяагаар амидаржа ябана бшуу.

Майтагсаан анирагүй зандаа. Бишье баяргүйб даа. Сэнгүү, хүхюун абари зандань нүхэрөө тэхэрюулжэ шадаагүйдөө һанаамни дутуу. Хайрата эжынгээ үй гашуудалда, түрэһэн дүүнэрэйнгээ үлэн хооһон байдалда хайхарамжагүй болошоод, үетэн нүхэдэйнгөө, хүн зонойнгоо баяр, зоболондо шэхэ дүлии, нюдэ һохор байха гээшэ аймшагтай ехэ үбшэн ха юм даа. Энээнһээ хүндэ, энээнһээ аюултай үбшэн үгы. Гэбэшье һанаагаа зобоһон сэдьхэлээ нүхэртөө мэдүүлхэгүй гэжэ аһан шадалаараа оролдоноб: хэжэ байгаа ажалдаа шадабаритай, томоотой байха гэжэ оролдоноб. Тиигэжэ ябаһаар энэ агнууридаа дашуураж ороно хэбэртэйб. Хонтобойтоной хасууринууд һанааемни үшөөшье хаһаанагүй хэбэртэй.

«Энэ агнууридаа улам шунахайржа ороход ёһотойб. Тиигэбэлни Майтагсаан һамаарха байха»,— гэжэ сэдьхэһэн би ехэл томоотойгоор дуугарбаб:

— Шандаганай зүргэ үсөөн байна. Хэнгэргын шугыда ошоё.

— Орой болошохо...

— Юу хэлэнэш даа, хүбаа? Бүрэнхы болотор ябаад ерэхэбдил.

— Ошоёл даа,— гэжэ Майтагсаан дурата дурагүйгөөр хэлээд, үнөөхи һабһудаа орёожо, хармаандаа хэбэ.

Майтагсаан бидэ хоёр хасууринуудай баруун тээхи фермые алад гараад, мүльһэ, саһаар хушаатай Хэнгэргэеэ гаталжа, үдхэн шугытай ой руу оробобди. Урьхануудаа таби табиһаар, өөһэдөөшье мэдэнгүй. Шагжын амбаарай баруун тээхи сээл шадар хүрэжэ ерэһэн байбабди. Эндэмнай шандаганай зүргэ олон байжа, урьхануудаа зүү зүүһээр орой болгожорхибобди. Ан арьяатанай араа, һөөо шэнги, хурса оройнуудтай хадануудай саагуур наранай ороһыешье обёорбогүйбди.

Манай эндэ угаа түргөөр харанхы болодог юм. Хадын саагуур наранай орохые хүлеэжэ ядажа байһан шэнги, хулганын хойноһоо маряаһан миисгэйдэл, һүниин харанхы һэмээхэн ерэшэхэ. Орон нютагаймни ямар хадань иимэ түргөөр харанхы болодог гээшэгшэб... Магад, мундарганууднай угаа үндэр аад, саагуурнь хоргодоһон наранай элшэ, туяае гансата халхална гү? Али нүгэл хилэнсэгтээ дарагдаһан энэ дэлхэйн хүн зоной үй гашуудалһаа сүхэрһэн нарамнай иимэ түргөөр саашална гү?..

Орой боложо эхилхэдэ, бидэшье гэр тээшээ яарабабди. Юундэб гэхэдэ, гэб гэнтэ харанхы болоходо, хасууринууд соо даншье һаа жэгтэй, жэхыдэһэ хүрэмэ айдаһатай мэдэрэл түрэдэг ха юм. Нэгэ заримдаа ямаршье амидарал эндэ үгы шэнгеэр үзэгдэжэ, хүнэй һүрөө һүлдые дараһан, нэгэ айхабтар муухай амитан маанарые залгихаяа байһан мэтээр һанагдахадал гэхэ юм. Али буруу зүмни иигэжэ татана гү?.. Зүгөөр һүүлшынгээ урьхые табижа байхадамнай, шонын улиха дуулдажа, хуухымнай үһэн үрзышэбэ. Ганса бэшэ, олон шоно улилдана. Садашагүй, ханашагүй хотоёо дүүргэхын тула «огторгойн олон мянган бурхадһаа үршөөл, хайра гүйһан» шэнги гэхэ гү, али үлэн хооһоор ябаһан хуби заяандаа гомдоһондоо гэхэ гү,— хүнэй нюрга хүйтөөр хайран улилдаха юм. Зүрхэ, сэдьхэл хаха зураһан энэ аймшагтай «хүгжэм» нэгэ дээшээ, тэнгэри өөдэ дүүлижэ, нэгэ доошоо унажа, газарай хүрьһэн руу орожо байһан шэнгеэр дуулдана. Нэгэ хирэ урдамнай, зэримдаа зүүн, баруун тээмнайшье улилдажа байһандал дуулдаха юм. «Айһан хүнэй амин дээрэ» гэжэ араа, һөёогоо ирзайлгаһан шононууд маанарые хүсэжэ, хормойһоомнай зуугаад даража унахань гэһэн бодолдо абтанаб, нэгэ хирэ үнөөхи үлэн, хооһон арьяатаднай гүйдэл дундаа маниие дайража унагаагаад, бодохошье забыемнай үгэнгүй, хоолой, хотоһоомнай таһа, уда татажа байха гэжэ һанахадаа, бүхы бэемни дагжа һүрэнэ.

Одоошье даа, арай гэжэ хасууринууд сооһоо гарабабди. Шагжа таабайн амбаарһаа тээ холохоно, долоо-найман зуугаад метрэй зайда гаража ерэһэн байбабди. Теэд ямар холо гээшэб?! Нэгэ наһан соо ябажа хүрэхын аргагүй шэнги... хоёр хүлдэмни хоёр-хоёр пүүдэй гиирнүүд уяатай мэтэ. Али айһандаа иигэжэ һанана гүб? Юуншье тухай һанаха, бодохо тухамгүй. Зундаа гүйлдэжэ, шууялдажа, эрхэлжэ ябаһан энэ нарата, ногоото тала дайдамнай мүнөө саһан хүнжэлөөр хушаатай манай зоболонто хуби заяанда ямаршье анхарал табингүй, һэришэгүй бүхэ нойроор унтана.

— Буугүй, хорон даа!— гэжэ гүйдэл дундаа һүхирнэб.— Нэгэ, хоёр буудаа һаа, саашаа зайлаха бэлэй!..

— Бү айгыш даа, хутагатай ябана ха юмбибди.

— Хаана хутага байнаб?

— Энэ ташаан дээрэшни юун бэ?

Эсэгынгээ үйһэн барюултай булад хутагые баримсаараа, досоомни наран гарахадал гэбэ. Тиигэхэ зуураа, эжынгээ уридшалан һэргылжэ хэлэһэн үгэнүүдые гэнтэ һанажа, хэлэшэгүй ехээр баярланаб.

— Баабайнгаа хутага абаад яба, хүбүүмни,— гэхэдэнь:

— Үгы-ы, гээжэ болохоб,— гэжэ арсаа бэлэйб.

— Ямар эрэ хутагагүйгөөр ойдо гараха юм, абаад яба,— гээ һэн.

«Һайн даа, ибиимни! — гэжэ ябадал дундаа шэбшэнэб.— Айһандаа, хутага тухайгаа мартаад ябаалби...»

— Бишни хүбаа, ширэтэйб,— гээд, Майтагсаамни хармаан сооһоо гаргаһан ширэсэ «шэрд» гэтэрнь шударжа, гал нособо.

Хэдыхэн секундын забһарта нособон энэ һүлэмхихэн галнай ямар ехэ баяр, хэды ехэ этигэл, найдал маанадай досоо түрүүлээ гээшэб? Нээрээшье, бидэ амиды мэндэ үлэхэ байһандаа лаб этигээ бэлэйбди. Теэд шиирымнай аһажа дүүрээд унтаршахада, хойномнай, гурбан зуугаад метрэй зайда хоёр ногоон гал харагдаба. Хоорондоо һөөм гү, али мухар һөөм талатай хоёр гал!.. Үгы, саанань үшөө хоёр гал.... Зургаан ногоон гал. Бэе бэеһээнь нэгэ-нэгэ метрэй зайда носохо юм. Тэдэ бидэндэ улам, улам дүтэлнэ хэбэртэй. Үнэншэхын аргагүй. Нэгэ заримдаа зүүдэн гэжэ һанахаар бэлэй. Теэд энэмнай үнэн боложо байһан ушар лэ!

— Гурбан шоно, хүбаа!— гэжэ Майтагсаамни дуугарба.

— Нээрээ, манда орохонь гү?..

— Бү айлши,— юунэйшье болоогүй шэнги һанаа амарханаар нүхэрни дуугарба.— Бэедээ дүтэлүүлхэгүйбди. Минии шиирэеэ нособходо, шимни хутагаараа самнаарай.

— Юунэй туһа болохо юм?

— Майтагсаанайнгаа юун гэжэ бодоһыень ойлгобогүйб.

— Шононууд гээшэшни, хүбаа, буугай дууһаа, галһаа, эритэ мэсэһээ айдаг амитан гээбы...

— Яаһаншье золгүй зон гээшэбибди?

— Юун тухай хэлэнэш даа?

— Зол, баярни үхэлэй зоболонтой худхаршаба.

— Юунэй баяр байгаа юм?

— Үгэтэй зугаатай болоходошни, баярлаа бэээб, теэд эдэшни,— арьяатад тээшэ хутагаараа заанаб,— бүхы баярыем буляахань — гэхэдээ, хоёр хүлни тулгаяа алдажа, һуушан алдабаб.

Бидэ нюргаараа гэдэргээ эрьеэд, нюураараа шононууд тээшэ хараад ябанабди. Юундэб гэхэдэ, шиирэеэ аһаажа, дүлэндэнь хутагаараа самнажа, шононуудые бэедээ ойртуулхагүй гэжэ оролдоно бшуубди. Зүгөөр арьяатад маанадһаа һалаха янзагүй, үшөө улам, улам ойртоно хэбэртэй. Майтагсаан бидэ хоёр иигэжэ гэдэргээ сухарижа ябахадаа, бутаһаа, хонхор-ёнхор газарһаа торожо унашан алданабди. Ами бэеэ абарха гэжэ оролдоһон хүсэлнай айһан, һүрдэһэн мэдэрэлһээ үлүү, хүсэтэй байба. Тиимэһээ бидэ дуу таһалангүй хеэрэлдэнэбди.

— Гал, хутага хоёрһоо шоно айха юм гэжэ хаанаһаа дуулаабши?

— Баабайһаа,— гээд, нүхэрни үгэдөө хахашаба.

«Яаһан хэрэггүй юумэ һуранабиб даа! Иигэжэ байһаар энээнээ баһа үгэ зугаагүй болгожорхино гүб, хари»,— гэжэ сошобоб. Тиимэһээ, таһалангүй дуугаржа ороноб:

— Агнадаг байһан юм гү?

— Үгы,ы, Хаа-яа үдэшэндөө ан арьяатанай аяг аашэ тухай зугаалагша һэн.

— Эдэмнай ойртожо ябанал!..

— Нээрээшье, хүбаа, хоорондохи займнай ахирдажа байна...

— Яахамнай гээшэб!

— Тулалдахал болообди. Нохой халхай, гүйжэ болохогүй.

— Зүб лэ даа, гүйбэл һалаабди...

— Ширэтэйбди. Галһаа, хутагаһаа айха ёһотой.

— Тиимэл даа, айха ёһотой. Манай золдо сомоо дайралдаба. Залинта аадарай урдахана һурилжэ үрдиһэн сомоомнай тобойжо һуубал! Ай, хөөрхы, энэ «абарагша бурхаяа» тэбэреэд абанабди.

— Зай, даа, түүдэгээ табия,— гэжэ Майтагсаан намаяа яаруулна — иигэжэ байһаар шонын хүнэһэн болошуужабди..

Тэрэ дарыдаа галаа носоохотоймнай адли үнөөхиднай дүтэлжэ, түүдэгэймнай саана һуушаба. Тиигэһэн бэеэрээ улилдажа эхилбэ. Тэнгэриһээ эдихэ хоол гүйһан шэнги, тэдэнэр хоншоороо өөдэнь жогнойсо үргөөд, улилдажа оробо. Олон шонын уляае ойро дүтэ шагнахаһаа һүрөөтэй, зэбүүдэһэтэй юумэн үгыл даа. Уршалдаһан, хэрүүлхэһэн хоншоорнуудыень, ута, улаан хэлэнүүдыень, хурса хутагын эри шэнги, һөёонуудыень харахадаа, гол, губиие ото таһа улиһан уляаень шагнахадаа, б ү х ы бэеэршни хүйтэн хүлһэн адхарха юм. Хэды ехээр айгаашье һаа, амин бэедээ х а й р а т а й хадаа түүдэгэйнгээ дүлые һуладуулхагүй гэжэ оролдонобди. Нээрээшье, галай зааха һуладахалаар лэ, үнөөхиднай урдаһаамнай эхилхэ юм. Харин галаа һэргээжэ, ехэ болгоходомнай, шононууд гэдэргээ боложо, хуушан байрадаа тэхэринэ.

— Сомоогой зүүн тээ гарая,— гэбэ нүхэрни.— Би галаа нособһуу, шимни үбһөө һугабшала.

Нүхэрэйнгөө захиралтые үгэ дуугүй дүүргэбэб. Тиигэжэ нэгэмнай галтай үбһөө баринхай, нүгөөдэмнай үбһөө тэбэринхэй, сомоогойнгоо зүүн тээ гаража, түүдэгээ аһаабабди. Удаань бэеэ барингүй асуубаб:

— Юундэ сомоогой зүүн тээ гараба гээшэбибди? Хаанашье байхада, юун хамаа юм?

— Сэлеэн соохи хүнүүдэймнай хэн нэгэн түүдэгэймнай гал хаража болохо, фермэ дээрэһээшье һаалишад харахал,— гэжэ Майтагсаан хэлэбэ.— Хэн нэгэн маанадые абаржа магад.

«Угаашье һүбэлгэн байнаш даа»,— гэжэ нүхэрэйнгөө хурдан, хурса ухаанда баясан байтарни, хүлеэгдээгүй гай тодхор тохёолдошобо: Майтагсаанаймни хормойдо гал аһашаба. Нүхэрни бахардаһандаа, дэгэлэйнгээ хормойе һэжэржэ оробо. Тиигэжэ һэжэрхэ бүринь галынь улам ехээр соробхилно. Би үхэлтэ аюулаа мартаад, сомоогой хажуудахи хонхосог руу Майтагсаанаа даража унабаб. Энэ агшан зуурхана аймшагтай аюул зүнгөөрөө мэдэрһэн би нүхэрэйнгөө толгой дээгүүр хутагаа урагшань залабаб. Галай дүлэндэ ялалзаһан эритэ мэсэһээм шоно айгаа һэн гү, али айһан нюдэндэмни тиигэжэ харагдаа һэн гү — ойлгохо тухам болобогүй. Зүгөөр нособжо байһан үбһөө нүхэрэйнгөө толгойдо дүхүүлхэтэйм зэргэ сиибэн хүхэ гал минии дороһоо хажуу тээшээ һүрэшэбэ. Энэ һамбаанда Майтагсаан тала дайдын сууряататар хашхаржа, гүнзэгы хонхосог соогуур мухарина. Би хоёр-гурбан хүнэй түлөө хүдэлнэ хэбэртэйб. Хубсаһа хунарни хуу норошонхой. Үбһөө гамнаха ухаан намда үгы, наранай гаратар абарха хүнэй ерээгүй һаа, үни удаан тулаха саг болохо гэжэ ойлгохо ухаан үгы: гурба-дурбэн газарта түүдэг носоонхой, забда залигүй үбһөө гал руу шэдэжэл, шэдэжэл байнаб. Түлижэ байгаа галай ялархa, толорхо гээшэнь! Сэлеэн айлнуудайм гэрнүүд хэды холошье һаа, эли тодоор яларжа харагдана. Үнөөхи шононуудынай маанадһаа тээ холохоно болонхой, тэсэбэритэйгээр хүдэлсэ, алхам бүхэниие мнай хараад һууха юм. Дэгэлэйнгээ хормойн галые унтараһан Майтагсаамни хормойгүй, оодон хүн гал сомоо хоёройнгоо хоорондо хатараар ябажа хүдэлнэ. Энеэдэһэшье хүрэмөөр! Теэд энеэдэтэйшье юумэн үгы бэлэй.

— Ехээр дүрэшэбэ гүш?

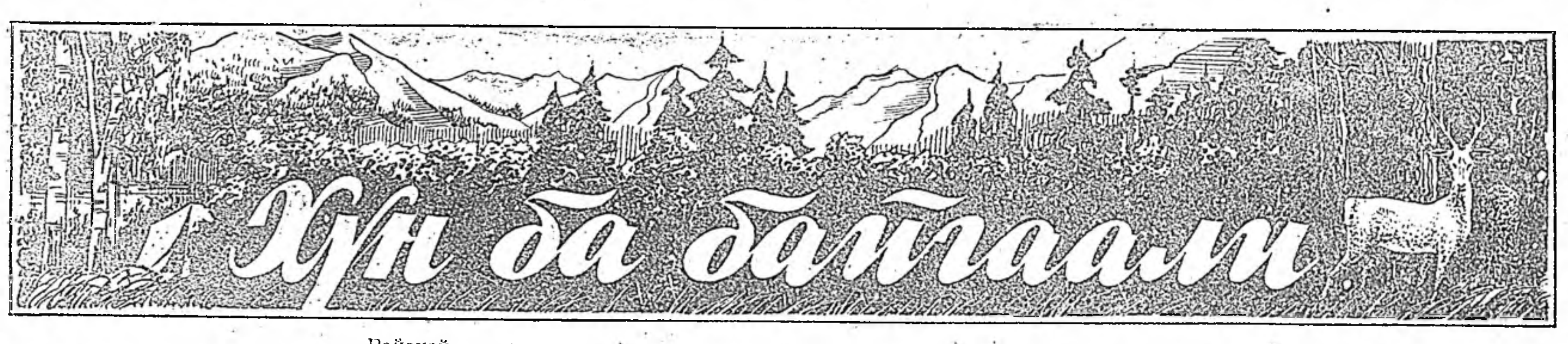
— Бараг даа.

— Юундэ гол губиин сууряататар ууугайлбаш?..

— Хүн зон дуулаг гэжэ...

— Иимэ холо хэн дуулаха юм?

(Үргэлжэлэл. Түгэсхэлынь хожом гараха)

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ:

- Агнуури тухай мэдээсэлнүүд.
- Мэргэжэлтын тэмдэглэл.
- Хуули бусаар агнагшадтай тэмсэе!
- Хоморой шухаг шубуун тухай.
- Зураашын этюд.

МАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

ХАЛУУН ХАҺА ЕРЭЭД БАЙНА

Республикын олон тоото ангуушад буугаа үргэлжэ, хэрмэшэ ба булгаша нохойнуудаа дахуулжа, «зөөлэн алта» суглуулхаяа ой тайга гаранхай. Октябрь һарын хуушаар агнуурида гараһан эдэнэрэй хэр баян олзотой болоһон тухай манай корреспондент республикын хэдэн районуудай госпромхоз, коопзверопромхозуудай директорнүүд, хүдэлмэрилэгшэдтэй хөөрэлдэбэ. Харюунуудынь доро толилогдобо.

Ахын районой госпромхозой директор Ю. Д. Патархеев:

— Манай районой штатна 25 ангуушад болон һайн дураараа агнуури хэхэ хэдэн арбаад дуратайшуул Дээдэ-Аха, Хойто-Аха, Урда-Аха, Дээдэ-Тиисын, Даялок гэжэ газарнуудтаа агнуури хэхээ гараһаар һара шахуу болобо. Зүгөөр хүбшэ тайгада һамарай багаар гараһанһаа гэхэ юм гү, али бэшэшье ушар шалтагааниһаа гү, байгша ондо хэрмэн ехэ хомор гэһэн һураг суу ангуушадһаа абтанхай. Сэхыень хэлэхэдэ, хэрмэ агналгаар абаһан түсэбэймнай дүүргэгдээшьегүй һаа, бусад ан арьяатанай арһа, мяха суглуулха түсэб дүүргэгдэхээр ха. Тайга, хабсагайда булган болоод бусад арьяатан олоор үдэһэн байна. Тиимэһээ районой эрхим, мэргэн ангуушад В. М. Ильин, Л. М. Шехин, Л. А. Шорстов, Б. О. Шорноев, Д. Д. Бугалов, Ю-Б. Б. Буханаев, Н. Ф. Котовщиков болон бусад хараалһан түсэб, даабаринуудаа дүүргэхэнь лабтай. Мүн туруута ангай, шубуудай мяха тушааха түсэб үлүүлэн дүүргэгдэхээр хараалагдана. Энэ талаар мэргэн ангуушаднай амжалта туйлаха бэзэ гэжэ һанагдана, хүлеэгдэнэшье.

Захааминай районой госпромхозой директор Б. Г. Гомбоев:

— Бултанай мэдэһээр мүнөө жэлдэ хүбшэдэ һамар бага байжа, хараалһан түсэбөө бирагүйгөөр дүүргэбэбди. Мүнөө оройдоо 13 тонно һамар тушаажа абаад байнабди. Эндэһээ уламжалан «зөөлэн алтанай» жасада оролсодог хэрмэн хомор байба. Хүбшэдэ гараһан ангуушад үдэр соо хоёр, гурбан хэрмэ арай шамай олзолно. Районой дүрбэн участогта 660 хүн агнуури хэжэ ябана. Бусад түрэлэй ан, арьяатанай арһа олзоборилхо түсэб дүүргэгдэхэ хараатай. Тиихэдэ бугын, бодон гахайн, гүрөөһэнэй, шубуунай мяха тушааха түсэб сүм дүүргэгдэхээр хараалагдана. Һаяын үдэрнүүдтэ мяхалиг ангуудые бариха тусхай зүбшөөл районой ангуушадта барюулагдаа. Мэргэн, бэрхэ ангуушад В. Г. Цыренжапов, В. Д. Цыденов (Баян-Голой үйлэдбэриин участок), түбэй участогһаа Д. Р. Нимаев болон бусад бугын, бодон гахайн һайн шанартай мяха олзолжо, тушаажа эхилбэ. Эдэнэр тус тустаа 7—8 центнер мяха тушаагаад байна. Богонёор хэлэхэдэ, шанга хүйтэнэй болохоһоо урид туруута ангай мяха олзоборилхо даабариа дүүргэхын тулада ангуушан бүхэн оролдоно.

Баунтын районой коопзверопромхозой директор В. Э. Эмигеев:

— Районой агнуурин участогуудай дундаһаа Бамбуйкын ангуушад хүбшэһөө баян олзотой бууба. Ангуушад А. И. Мануилов, А. Г. Грудинин, В. Л. Смирнов болон бусад буга, хандагай, бодон гахай, гүрөөһэ олзоборилходоо, баян дүршэлтэй болоһон мэргэн ангуушад юм. Эдэнэр байгша ондо абаһан уялгануудаа бусадһаа урид дүүргэжэ шадаа. Мүн эдэ үдэрнүүдтэ шэмэрүүн хүйтэн боложо, ан үсхэбэрилэгшэднай жэлэй туршада тэжээһэн арьяатанай арһа тушаахаяа бэлдэжэ байнхай. Эдэ бүгэдэһөө тобшолол хэхэдэ, хэрмэнһээ бэшэ зүйлөөр жэлэйнгээ түсэбтэ даабаринуудые дүүргэхэбди.

Прибайкалиин районой коопзверопромхозой ахалагша охотовед В. В. Смирнов:

— Зунай һаранuудта хура бороо багаар орожо, хүбшэ, тайгын баялиг һанаһанда хүрэжэ гарабагүй. Энээнһээ уламжалан, һамар, һархяаг, болон бусад алим жэмэс багаар ургаһан байгаа. Мүнөө агнуурида гараһан ангуушад бага олзотой бусана. Илангаяа хэрмэн үсөөн. Һайн нохойтой зарим ангуушад оройдоол 40—50 хэрмэнэй арһа һаянай тушаажа эхилбэ. Энэмнай үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо, һурагтүй үсөөн гээшэ. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлдэ хэдэн мянган хэрмэнэй арһа тушааһан һаа, байгша ондо энэ хэмжээндээ хүрэхэлгүй хабди. Харин ангай мяха, арьяатанай арһа тушааха түсэбнай, ангуушадай мэдээсэһэнэй ёһоор, дүүргэгдэхэл ха.

Кабанскын районой коопзверопромхозой директор А. А. Лужников:

— Намарай үедэ хэдэн арбаад центнер үхэр нюдэ, алирһа суглуулжа абаа һэмди. Һамаршье хомор байба. Тиихэдэ хэрмэн үсөөн гэһэн мэдээсэл абтаһан байгаа. Тиибэ ябашье хүбшэдэ гараһан ангуушаднай үшөө буужа ерээдүй. Байгша ондо районой нуур, сөөрэмүүд соо ондатра олооро үдэһэн байжа, ангуушаднай баян олзотой байгаа. Районой эрхим ангуушад Сергей Дригунов, Сергей Садовский, Николай Икешин болон бусад дүн хамта 50 мянган ондатрын арһа тушааһан байна. Энэмнай хоёр жэлэй түсэб дүүргэһэндэ тоологдон, Эрхүүгэй арһанай баазада эльгээгдэбэ. Хэнэйшье мэдэһээр, манай районой уһан соо үдэһэн ондатрын арһан ходоодоо үндэрөөр сэгнэгдэдэг юм.

Мүн тэжээмэл ангуудай арһа, бусад туруута ангуудай мяха гүрэндэ эльгээхэ жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэ дүтэлөөбди.

* * *

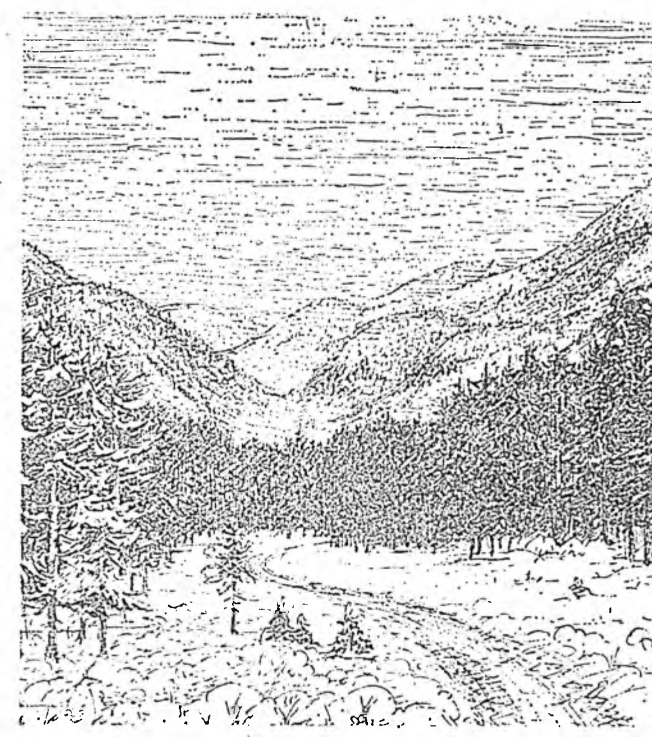
Тобшо тэдыгээр хэлэхэдэ, республикын нютаг нютагуудай ангуушад «зөөлэн алта» элбэгээр олзоборилхо даабариа дүүргэхын тулада эртэ үглөөнһөө эхилээд, үдэшэ орой болотор ой тайгаар эсэхэ сусахые мэдэнгүй ябажа, баян олзотой отогоо бусажа ерэнэл.

ТҮРҮҮШЫН ХЭШЭЭЛ

Уржадэр партиин обкомой Полит-гэгээрэлэй байшан соо байгаали хамгаалгын арадай университедэй һуралсалай шэнэ жэлэй түрүүшын хэшээл үнгэргэгдэбэ. 1979 ондо бии болгогдоһон тус университедтэ Улаан-Үдэ хотын предприятинуудай, эмхи зургаануудай байгаали хамгаалха бүлгэмэй эхин эмхиин түрүүлэгшэнэр, комсомолой эдэбхитэд жэлэй туршада һуралсал гарадаг юм.

«КПСС-эй XXVII съезд байгаали хамгаалга тухай» гэһэн асуудалаар университедэй ниитын ректор А. Ц. Балдуев, биологиин эрдэмэй кандидат М. А. Шэргаев, «Байгаали хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй VIII съездын шиидхэбэринүүд» тухай ВООП-ой республиканска соведэй түрүүлэгшын орлогшо Б. С. Семенов гэгшэд түрүүшын хэшээлдэ лекцинүүдые уншаһан байна.

Х. СОКТОЕВ.

«Үбэлэй харгы».

Лубсан ДОРЖИЕВАЙ зураг.

Б. ЖАНЧИПОВ

СЭСЭГХЭН

Шурдаһан һайдаар шуурган
Сортоотойгоор уйлана,
Шэмэрүүн хүйтэн үбэлнай
Шарьяа саһаар хуйлана.

Сэлмэг сонхын табсан дээр
Сэсэг набшаа һарбайлгаад,
Һарбагархан буурсагһаа
Дэльбээ дэлгээн бултайгаа.

Хагсуу сагай эрхэдэ
Хүлдэһэн газарай адха шорой
Сээжэн соогоо бөөмэйлжэ
Шэлбэ дээрэнь гаргаа юм.

Улаан хоншуу толгойень
Удаан таашаан үндэхэдөө,
Сэсэгүүд дээгүүр, багахандаа
Сэнгэжэ үдэһөөр һанадагби.

Шурдаһан һайдаар шуурган
Сортоотойгоор уйлана,
Шэмэрүүн хүйтэн үбэлнай
Шарьяа саһаар хуйлана.

Сэлмэг, дулаан сонхоһоо
Сарюун гүлмэр сэсэгхэн
Газаа дайда — эхынгээ
Гагалюун зоболон мэдэнэ гү?

Дуулим голһоо
сагаан жабар сорьёжо,
Дуураһан талын
телеграфай баханануд
Гагалюун үбэлэй
гайтай сэбдэг аминда
Гүндинэлдэн,
тэсэжэ ядан гэншэнэ.
Үргэн даа,
энэ аажам тала,
Үбсүүн дээрэхи
уйтай ганса аялгаар
Зулгы зунай
жэргэн байдаг хүгжэмые
Зүүдэн соогоо
соносоо хал даа,
таамагаар.

ШОНО ТУХАЙ ҮШӨӨ ДАХИН

Манай орон дотор ан гүрөөл, шунахай мяхаша арьяатад, илангаяа шоно хэр угһаа хойшо элбэг байһан гэжэ үнинэй мэдээжэ. 1935 ондо шонын тоо толгой 100 мянгаадаар тодорхойлогдоһон гээд статистикын мэдээсэл соо тэмдэглэгдэнхэй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай һүүлээр тэдэнэй тоо хоёр дахинаар олошорһон юм. Эдэ арьяатанай һүрэгүүдые дүрбэ дахин үсөөрүүлхын түлөө олохон жэлэй туршада тэмсэл ябуулагдана.

Хэнэйшье мэдэһээр, шоно — мяхаша арьяатан. Тэрэ гол түлэб ан гүрөөл, адууһа мал барижа эдидэг гээшэ.

1970-аад онһоо эхилээд, зарим эрдэмтэд мяхаша энэ арьяатаниие ой тайгын «санитар», «селекционер» гэжэ байжа нэрлээд, газетэ, журналнуудай хуудаһануд дээрэ тэрэниие хамгаалха тухай уряа гаргаа бэлэй. Энэ шалтагаанһаа боложо, арбаад жэлэй туршада СССР-эй газар дайдада шоно хюдаха хэрэгтэ анхарал ёһоор хандуулагдахаяа болижо, тэдэниие хюдалга һуларуулагдаа һэн.

Бүхэсоюзна Түбэй телевидениидэ «Ан амитадай аймагта» гэһэн дамжуулга эмхидхэгдэжэ, сронойнгоо байгаалида дуратайшуулда мэдээжэ болоһон журналист В. Песков шоно усадхалгын хэрэгтэ олон дамжуулгануудые зорюулаа. Энэ арьяатанай уг гарбал, амидарал болон зан абари тухай «Шоные яаха ёһотойб?» гэһэн зураглал «Комсомольская правда» газетын 1978 оной мартын 8-най номерто толилогдожо, шоно хюдаха ажал ябуулгада шэнэ «хуудаһа» нээһэн байгаа. «Шононууд хадаа амитан бүгэдын элүүр энхэ ябахын тулада тэдэнэй муу, дорьбогүйнүүдые түүжэ эдихэ гэжэ оройдоошье бододоггүй. Харин өөһэдынгөө диилэхэ, унагаажа шадаха амитан бүхэниие барижа эдидэг юм» — гээд энэ журналист статья соогоо тон зүбөөр тэмдэглээ һэн. Үнэн дээрээ шонын барижа эдиһэн ан гүрөөлнүүд ангуушадай олзоборилһон тооһоо һураггүй олон байдаг шуу.

Шоно агнагшадые урмашуулхын тула 1979 оной январиин 1-һээ эхилээд, шэнэ гуримаар шан түлэгдэдэг болоо. Үлэгшэн шоно хорооһоной түлөө 150 түхэриг, эрэ шонын түлөө 100, гүлгэнэй түлөө 50 түхэригэй мүнгэн шан ангуушан абадаг болонхой. Энээнһээ гадна шонын гүлгэдые олоор хюдаһан ангуушадта урмашуулгын нэмэлтэ шан барюулагдахаар хараалагданхай. 1983 оной январиин 1-һээ нэгэдэхи сортын һайнаар үбшэгдэһэн, эрхим шанартай шонын арһан 34 түхэригөөр тушаагдадаг болонхой. Урдань 12 түхэриг 50 мүнгөөр сотадаг һааб даа.

Иигэжэ шонотой тэмсэлые эрид шангадуулһан дээрэһээ 1980 ондо энэ арьяатанай тоо толгойн ургалта манай гүрэнэй дэбисхэр дээрэ зогсоогдоһон байна. Үнгэрэгшэ 1985 ондо СССР дотор 38.9 мянган шонын арһан бэлэдхэгдээ.

Урдань манай республика дотор шононууд олоор баригдадаг байһан юм. 1937 ондо 1672, 1947 ондо 988 шонын арһан тушаагдаа һэн. Мүнөө үедэ энэ арьяатанай тоо республикымнай газар дайдада үшөөл олон зандаа. Һүүлэй жэлнүүдтэ дунда зэргээр Буряадай АССР-эй дэбисхэр дээрэ 250—300 шахуу шоно хюдагдана. Энэ тон үсөөн гээшэ.

1985 оной октябриин 1-һээ байгша оной октябриин 1 хүрэтэр шоно хюдаха талаар соносхогдоһон республикын конкурсын дүн һаяхан гаргагдаба. Конкурсын үргэлжэлһэн хугасаагай туршада 394 шоно хюдагдаа. Тэрэ тоодо: 273 эрэ шоно, 133 үлэгшэн, 78 гүлгэн оролсоно. Эдэнэй 193-ниинь буудагдажа алагдаа, 115-ниинь хоро эдижэ хосороо, заримаинь хабхаанда ороо.

Бэшүүрэй районой Сүхын госпромхозой ангуушад 82 шоно хороожо, агнуури-олзоборилгын ажахынуудай дунда эрхим үрэ дүн харуулба. Хурамхаанай коопзверопромхоздо, Хориин болон Галуута-Нуурай госпромхозуудта эдэ арьяатадые хюдалгада хүсэд анхарал хандуулагданагүй гэжэ тэмдэглэгдээ.

Шоно усадхалгада эдэбхитэйгээр хабаадажа, эрхим амжалта туйлаһан ангуушад мүнгэн шанда хүртэбэ. Нэгэдэхи — 150 түхэригэй мүнгэн шан Баунтын районой егерь А. В. Жанфуда барюулагдаба. Тэрэ хамта дээрээ 16 шоно хюдаһан байна. Эдэнэй тоодо 12 үлэгшэн шоно оролсоно. Хоёрдохи — 120 түхэригэй мүнгэн шанда Баунтын районой егерь Г. И. Парфенов хүртэбэ. Энэ егерь 8 эрэ, 6 эмэ шонын арһа тушаагаа. Гурбадахи — 80 түхэригэй мүнгэн шан 12 шоно бариһан Бэшүүрэй районой Сүхын госпромхозой ангуушан Г. Н. Спиридонов абаба. Мүн 7—7 шоно хорооһон Яруунын районой Б. Б. Цыренов (Гүүндэ), Н. Г. Серебряков (Романовка), Баунтын районой А. Г. Куклин (Багдарин) гэгшэд урмашуулгын 20—20 түхэригэй мүнгэн шанда хүртэбэ.

Шоно хюдаха хүдэлмэри республикымнай район бүхэндэ үшөөл һулаар ябуулагдаһан зандаа гэжэ хэлээ һаа, нэгэшье алдуу болохогүй. Мүнөө хүрэтэр энэ арьяатанһаа хохидоһон тухай олон мэдээсэлнүүд хүсэд бүридхэгдэнэгүй. «Жэл соо хэды хонин, гахай, үхэр, адуун шонын зоог болооб?» гэжэ асуугаа һаа, хэншье зүб харюу үгэхэгүй. Эндэ республикын Госстрах, агропромышленна комитет зэмэтэй. Дурсагдаһан дээдэ эмхи зургаанууд өөһэдынгөө мэдэлдэ байһан районой Госстрахай инспекцинүүдһээ, колхоз болон совхозуудһаа шонын ушаруулһан хохидол тухай тос, баримтануудые саг соонь эрижэ абадаггүй, бүридхэл хэдэггүй байна.

Манай гүрэнэй дэбисхэр дээрэ шоно агналгада ямаршье хорюулгүй юм. Энэ арьяатантай тэмсэл хадаа гүрэнэй шухала зорилго, хамтын хэрэг болоно.

Республикын агропромышленна комитет колхоз, совхозуудай малшадые буу зэбсэгээр, дари, шаба, картечээр хүсэд хангаха уялгатай. Колхоз, совхозуудай буунууд милициин зүбшөөлөөр ниитын адууһа мал харууһалагшадта үгтэхэ зэргэтэй. Олонхи ушарта шоно, шэлүүһэн, зольбо нохойнууд, баабгайнуудай малда ороод, үдэрэ хүү татажа байхадань, арьяатадые айлгаха, намнаха арга боломжо байдаггүй. Юуб гэхэдэ, малшад буу зэбсэггүй ха юм. Адуушад, малшад, хонишодые шонын хоро зүбөөр хэрэглэхэ тухай заабаритай танилсуулха шухала.

Шоно хюдалгын республиканска конкурс 1987 оной октябриин 1 болотор һунаагдаба.

М. ГЫЛЫКОВ,

ШАЛГАЛТА ЮУ ХАРУУЛААБ?

МИИНТЭ ЗАГАҺАН, МЯХАН ХЭДЫТЭБ?

Оршон тойронхи байгаалияа хамгаалжа, тэрэнэй баялигуудта эзэн ёһоор, гамтайгаар хандадаг болоё гэжэ хэды олон хөөрэлдөө үнгэргэдэг, суглаа хуралнууд дээрэ хэлсэдэг болонхойбди. Тиихэдээ зохихо шиидхэбэри баталан абадаг гээшэбди. Гэбэшье нэгэндээ нэтэрһэн заримашуул «Мүнөөдэр эдихэ хилээмэн үнэтэй» гэдэгтэл, буугаа үргэлжэ, хүбшэ тайгада хорюултай үедэ гараад, зүбшөөлшьегүйгөөр, хулгайгаар ан гүрөөлнүүдые, шубуу шонхорнуудые буудажа, олзоборилно. Эдэнэрэй яагаад агнажа ябадаг тухай эндэ хэлэлтэй.

Баргажанай, Хурамхаанай районуудай нютаг нугануудта үдэдэг ан амитадые хайрладаггүй, нэгэндээ нэтэрһэн «дайсад» һүүлэй үедэ олошоржо эхилбэ. Эдэнэртэй тэмсэл ябуулха зорилгоор хирэ хирэ болоод, тусхай шалгалта хэгдэжэ байдаг болонхой. Тэсгэн иимэ шалгалта эмхидхэгдэжэ, Хурамхаанай районой хүбшэ тайгада, нуур сөөрэмүүдэй эрье шадараар зүбшөөлгүйгөөр агнуури хэжэ ябаһан олон хүн зон байра дээрээ балшыса баригдаһан байна.

— Байгша оной сентябриин 10-һаа октябриин 1 болотор хулгайгаар агнуури хэжэ ябаһан 22 хүниие бариһан байнабди, — гэжэ Хурамхаанай районой агнуури эрхилэгшэ В. И. Карнышев хөөрэнэ.

Иимэ ушарнууд уһан дээрэ амидардаг шубуудые буудаха үедэ дайралдаһан байгаа. Энэ үедэ ангуушадай олзоборилго шалгаха тусхай 5 бригада эмхидхэгдэһэн юм. Гурбан бригадань коопзверопромхозой, харин нүгөөдэ хоёрынь милициин ба агнуури хинаха албанай хүдэлмэрилэгшэдһөө бүридэһэн юм.

Шалгалтын үедэ Баргажан голоор үнэтэй сэнтэй һэлбэрһэн загаһан түрьһээ хаяхаяа үгсэжэ байгаа. Энэл үедэ һэлбэрһэ олзолхонь тон хорюултай юм. Энэшье ойлгосотой. Нэгэ һэлбэрһэн түрьһэ хаяхадаа, хэдэн мянган загаһадые «түрэнэ» гээшэ ааб даа. Зүгөөр эндэ һэлбэрһэ амталха дуратайшуул олон байшоо.

Шалгалтын үедэ Уланхаанай совхозой бригадир Александр Ачитуев, эндэхи дунда һургуулиин багша Бабу-Доржо Дугаров, Дэрээнэй совхозой жолоошон Владимир Мисюркеев, мүн тус совхозой бригадир Борис Зиновьев, Элһэнэй дунда һургуулиин багша Дугар-Цырен Эрдынеев, харгы заһабарилгын участогай кочегар Михаил Залуцкий гэгшэд һэлбэрһэ агнажа ябаһаар баригдаа.

Үнгэрөөд байһан үе соо дотоодын хэрэгүүдэй таһагай инспекторнууд бүридхэлдэ абтаагүй гүрьбэгүй сэмгэтэй буунуудые 60 хүнһөө хуряажа абаһан байба. Бүридхэлдэ абтаагүй буутай үшөө хэды олон хүнүүд район соо үлөө гээшэб?! Буунуудаараа хүнүүд юу хэнэб? Эндэ нэгэл харюу бии. Тэдэнэр хорюултай сагта хулгайгаар агнуури хэжэ ан гүрөөлнүүдые ехээр гэмтээнэ, хорооно.

Нэгэ жэшээ абажа харая. Аргата нютагай ойн харуулшан Дарма Батуев хулгайгаар гүрөөһэ буудаа. Энэ хүнэй гэртэ нэгжүүл хэхэдэ, «винтовко» түхэлэй гурбан буу олдоо. Мүнөө энэ хүн сүүдлэгдэжэ, зэмэеэ амсанхай. Тиихэдэ райпогой хүдэлмэрилэгшэ Гомбо Бадмаев зүбшөөлгүйгөөр агнажа ябаһаар баригдаа. Мүн 10 ондатра хулгайлһан Валерий Ринчинов 400 түхэригэй яла түлэхэ болоһон байна. Хүшэгөөр нютагта Тэхэлээн Эрдынеев хулгайгаар хэрмэ буудаһан байба. Тэрэ агнууриин хаһын эхилээдүй байхада, иигэжэ ябаа бшуу. Тиихэдэ агнууриин газарта зүбшөөлгүйгөөр буу үргэлөөд ябаһан Геннадий Байметов гэмэ зэмэдэ оробо. Тиихэдэ Северобайкальск хотоһоо ерэһэн Анатолий Батурин Майск поселогто ажаһуудаг Михаил Иванов Юрий Батурин хоёртой халамгайгаар загаһа болон ондатра олзоборилжо байһаар баригдаа.

— Зарим хүнүүд һүниин харанхые һамбаашалан, ан гүрөөл гэрэлтүүлжэ агнана. Һаяшаг Уланхаанда ажаһуудаг Анатолий Дамбинов, Виктор Мухашев, Барадий Ширеторов гэгшэд нэгэ буга гэрэлтүүлжэ алаһан байба. Гааргын совхозой бригадир Михаил Дондупов баһал иигэжэ агнажа ябаһаар балшыса баригдаа. Дээдэ-Баргажанай ойн ажахын харуулшан Василий Вахрамеев хулгайгаар буга олзолһон байха юм, — гэжэ нүхэр Карнышев үгэеэ үргэлжэлүүлнэ.

Иигэжэ районой байгаалида ехэ хохидол ушаруулагдана. Үшөө тиихэдэ элирүүлэгдээгүй хэды олон хулгайшад бии гээшэб?

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, районой бүхы хүн зон түрэл байгаалидаа гамтайгаар хандажа, аршалан хамгаалха ёһотой гээшэ. Тэрэгүй һаа... Саашадаа юунэй болохонь мэдээжэ ха юм.

Г. РИНЧИНО,
манай корр.

МАНАЙ тайлбари

ДУУША ШУБУУН

Манай республикын дэбисхэр дээрэ амидардаг олон тоото шубуудай дунда үсөөржэ эхилһэн шубууд бии. Тэдэнэй нэгэн хөөндэй (дрозд) болоно. Республикын зарим нютагуудта энэ шубуу «нохой дуудааша» гэжэ юундэшьеб нэрлээ юм. Прибайкалиин нютагуудта энэ шубуунай арбан ондоо түрэлэй жэгүүртэн ерэжэ нютагжадаг. Үсөөржэ эхилһэн эдэнэй гурбан түрэлэйнь шубуухайнууд Буряадай АССР-эй Улаан дэбтэртэ оруулагдаһан байна. Дулаан оронһоо ерэдэг эдэ шубууд республикын нютагуудта үдэдэг, харин хүйтэн болоходо, дулаан ороноо бусадаг юм.

Манай нютагуудта ерэдэг дууша шубууд — шулуунай хүмэг соо байрладаг алаг эреэн, мүн алаг хөөндэй шубууд ами аминдаа, үдхэн ой тайга соо, уһа голой эрьедэ уурхайнуудаа түхеэрнэ. Түрүүшын зураг дээрэ ДУУША ДРОЗД харуулагдана. Энэ шубуун Байгал далайн эрье шадар, үдхэн ой соо шэнэһэн модоной һалаа дээрэ уурхайгаа түхеэрдэг юм. Ирагуу гоё, хонгео хоолойтой эдэ шубуухайнууд үсөөншье һаа, хабартаа үглөөгүүр эртэ, үдэшэлэн ойро тойроноо хүгжэм дуугаараа зэдэлүүлжэ мэдэдэг.

Хонгёохон дуугаа хэдэн удьа дабтажа байгаад хангюурдахадань, ойдо ябаһан хүндэ угаа зохид, һонирхолтойшье байдаг юм.

Дуу, хүгжэмдэ дуратай эдэ шубууд уурхайгаа үндэр модоной һалаа дээрэ, гурбан метр шахуу үндэртэ түхеэрнэ. Уурхайгаа эмэ шубуухайнь барижа гарадаг. Манай эндэ үсөөнөөр үзэгдэдэг хөөндэй шубуухай элдэб янзын хорхой шумуул эдидэг, бидэнэртэ аргагүй туһатай шубууд болоно. Гоё һайхан үнгэ зүһэтэй, дуу хүгжэмөө зэдэлүүлжэ, бидэнэрэй, илангаяа уран зураашад, хүгжэмшэд, уран зохёолшодой анхарал ехээр татадаг гээшэ.

Нүгөө зураг дээрэнь шулуунай хүмэг соо байрладаг АЛАГ ЭРЕЭН ДРОЗД харуулагдана, Химнэ, Үдэ голнуудай эрьеэр, шэнэһэн тужа соо үзэгдэдэг. Дулаан оронһоо ерэһэн эдэнэр тэрэ дороо хоёр хоёроороо байрлажа эхилнэ. Энэ үедэ эрэ шубуудынь үндэр модондо нэгэл газартаа һуугаад, дуугаа татажа мэдэдэг.

«Дрозд шубуунай яагаад дууладагые шагнаа һэн гүт?..» гэһэн мэдээжэ дуунай аялга юрын хөөндэй шубуухайнууд зэдэлүүлдэг гээшэ. Эдэнэр ирагуу хоолойн эшхэрээн мэтэ уйдхартай, гунигтай аялгаар эхилһэн аад, һүүл тээшээ хүгжэмын хахир хоолойн жэргэжэ байһандал адляар үзэгдэдэг юм. Нааданай боложо байхада, эрэ шубууд «һайзгай» янза гаргажа, хоолойгоо бүдүүн болгодог, даляа арбайлгаад тархи дээрэхи хүхэ үдэнүүдээ һархайлгадаг заншалтай. Һүүлэй үедэ эдэ шубууханууд Химнэ, Зэдэ голнуудай эрьеэр, Ошурково һууринай захаар, Улаан-Үдэ шадар үзэгдэдэг болоо.

Дууша шубууд юундэ үсөөржэ эхилээ юм гэхэдэ, ойн модо, һөөг бургааһа хайра гамгүйгөөр отолдог болоһонһоо, гал түймэр табиһанһаа болоо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Эдэ шубуудай зариманиинь хулгана, зумбараануудай хаяһан нүхэн соо байрладаг гээшэ. Тиихэдэ эдэнэр холо ойгуур дуу шуугаа зэдэлүүлхэдээ, мяхаша шубуудые, хүнииешье өөртөө дүтэлүүлнэ, уурхайнуудаа һандаалгана ха юм.

Гоё һайханаар дуу хүгжэмөө зэдэлүүлдэг, арадай ажахыда туһатай эдэ шубуухайнууд бултанай хамгаалга доро үдэхэ ёһотой. Энээн тухай байгаали хамгаалха дуратайшуул һанаандаа хадуужа ябадаг болог лэ.

В. ПРОКОПЬЕВ,
В. ЕГОРОВ (зураг)
СССР-эй Географическа бүлгэмэй бодото гэшүүд.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов — 2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95, Собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, г. Закаменск — 34-33, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск — 35-73 п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35 Н-00491. Заказ № 280. Индекс 04609